

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
HISTORICKÝ ÚSTAV FILOZOFICKÉ FAKULTY

Jan Jukl

Jeho blahorodí, ctihodný nakladatel a knihkupec Ignác Leopold Kober
(Nakladatelství I. L. Kober v letech 1846 – 1896)

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

České Budějovice 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

V Poličce dne 9. srpna 2008

Za vedení mé práce, odbornou pomoc, cenné rady a trpělivost děkuji

doc. PhDr. Bohumilu Jirouškovi, Dr.

Anotace

Jeho blahorodí, ctihodný nakladatel a knihkupec Ignác Leopold Kober
(Nakladatelství I. L. Kober v letech 1846 – 1866)

Předkládaná diplomová práce pojednává o nakladateli a knihkupci Ignáci Leopoldu Kobrovi a vývoji jeho podniku v letech 1846 – 1866 v kontextu české společnosti druhé poloviny 19. století. Hlavní důraz je kladen na život I. L. Kobra a jeho vliv na soudobou českou kulturu a vzdělanost, zabývá se charakteristikou produkce jím vydávané, významná pozornost je věnována seznámení s příběhem Kobrova největšího díla *Slovníku naučného* a jeho významu pro českou vzdělanost. Příběh Ignáce Leopolda Kobra, prvního českého moderního nakladatele, je v současné době nezpracován a téměř zapomenut, tento stav se pokouší práce alespoň částečně napravit. Cílem je představit nakladatelovu osobu jako muže, jež dovršil dílo doby staré, aby tak položil základ době nové.

Klíčová slova:

Nakladatelské podnikání, nakladatelé, knihkupci, Kober, Rieger, encyklopedie, česká literatura, 19. století, Slovník naučný, česká kultura

Annotation

His Majesty, honourable publisher and the book-seller Ignác Leopold Kober
(Publishing house I.L. Kober 1846 – 1866)

The supposed dissertation entertains about the publisher and book-seller Ignác Leopold Kober and the development of his enterprise during the period of the years 1846-1866 in the connection of the czech society of the second half of 19th century. The basic accent is focused on the I. L. Kober's life and his influence over the contemporary czech culture and intelligence, it deals in the characteristic of his released production and significant attention is attended to the understanding to the story of the Kober's greatest masterpiece The Slovník naučný and its importance for the czech intelligence. The story of Ignác Leopold Kober, the first czech modern publisher, hasn't been done yet and almost forgotten and this fact should be reformed by this dissertation. The target of this is to introduce mr. Kober's personality as a man, who was able to consummate the piece of the old period to lay the foundation of the new age.

The key words :

business, publishers, booksellers, Kober, Rieger, encyclopedia, czech literature, 19th century, Slovník naučný , czech culture

Obsah

Úvod	- 7 -
Téma a obsah diplomové práce	- 7 -
Prameny a literatura.....	- 8 -
I. Vznik a vývoj nakladatelství Ignáce Leopolda Kobra.....	- 12 -
I. 1. Život a činnost I. L. Kobra v letech 1825 – 1857	- 12 -
I. 2. Jeho blahorodí, nakladatel pražský (1857 – 1866)	- 19 -
I. 3. Nakladatelství I. L. Kober po smrti svého zakladatele (1866 – 1869) .	- 26 -
II. Produkce nakladatelství Ignáce Leopolda Kobra (1857 – 1866)	- 31 -
II. 1. Sbírký vydávané nakladatelstvím I. L. Kober	- 31 -
II. 2. Hlavní publikace mimo sbírky	- 42 -
II. 3. Periodika	- 46 -
III. Ignác Leopold Kober a první česká encyklopedie	- 50 -
III. 1. Snahy o vydávání české encyklopedie (1815 – 1858)	- 50 -
III. 2. Projekt Slovníku naučného.....	- 54 -
III. 3. Názorný atlas a Malý slovník naučný	- 63 -
III. 4. Slovník naučný a česká společnost	- 64 -
Závěr	- 67 -
Prameny a literatura.....	- 69 -
Seznam obrazových příloh	- 76 -
Obrazové přílohy	- 77 -

Úvod

Téma a obsah diplomové práce

Téma této diplomové práce svým zaměřením patří do kulturních dějin zaměřených na vývoj české literatury v 19. století a na pozadí podmínek jejího rozvoje. Svým zaměřením je určena zájemcům o dějiny českého nakladatelského podnikání a okolnosti vzniku a prodeje českých knih této doby.

Hlavním cílem mé diplomové práce je zmapovat život pražského nakladatele Ignáce Leopolda Kobra, sledovat vývoj jeho podniku, shrnout a charakterizovat jeho vydavatelskou činnost, nastínit okolnosti a průběh vzniku jeho nejdůležitějšího díla *Slovníku naučného* a na příkladech výše zmíněného ukázat cestu, kterou literární dílo muselo projít, než došlo ke svému cíli - čtenáři.

Téma své diplomové práce jsem si zvolil na základě několika okolností. Na počátku stojí moje okouzlení nejen literaturou jako takovou, ale také samotnou knihou, jako věcí v materiálním slova smyslu. Na rozhodnutí pracovat s tématem českého nakladatelského podnikání měly rozhodující vliv vynikající přednášky doc. Roberta Saka, u zrodu myšlenky zpracování osobnosti Ignáce Leopolda Kobra stál doc. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr. Oběma patří mé upřímné díky.

Práce je rozdělena do tří rozsahově podobných částí, faktograficky se navzájem doplňujících, jež by jako celek, alespoň malou měrou rády přispěly k lepšímu poznání české literární kultury 19. století.

V první části se zabývám životními osudy Ignáce Leopolda Kobra, s důrazem na události a postavy, které se přímo týkaly jeho osoby. Na příkladu tohoto „selfmademana“ chci ukázat kořeny a východiska rozvoje nakladatelského podnikání v druhé polovině 19. století, stejně jako proměnu tehdejší podnikatelské společnosti, která se v této době začínala přibližovat

ekonomicko-liberálnímu modelu vyspělejších států, a vlivu této proměny na české národní uvědomění. Ve stručnosti se také věnuji dalším osudům Kobrova rodu, až do jeho zániku.

Část druhá je věnována charakteristice nakladatelské produkce závodu I. L. Kober v době života jeho zakladatele, na jejímž příkladu chci doložit význam Kobrova podniku pro českou literaturu a způsobu jejího vydávání. Popisují zde přístup, s jakým přikračoval k nákladu a prodeji, stejně jako k vnějším stránkám literárního díla. Hlavní pozornost je zde upřena na Kobrovo porozumění aktuálním potřebám českého národa, jehož kulturní a vědecké vědomí svými spisy pomáhal utvářet.

Třetí část popisuje vznik a okolnosti vydávání „Riegrova“ *Slovníku naučného*, největšího nakladatelského počínu své doby, který zakončuje obrozenecké snahy o zformování české vědy a jeho přijetí soudobou společností.

Obrazovou přílohu tvoří některé fragmenty z Kobrovy pozůstalosti, ukázky nakladatelských katalogů a příklady z nakladatelské produkce. Z důvodu kompletního zpracování bibliografie nakladatelství I. L. Kober Národní knihovnou Praze, tuto nepřipojuji.

Prameny a literatura

Pramennou základnu, nezbytnou pro poznání osudů Ignáce Leopolda Kobra, poskytuje jeho pozůstalost ve fondu Nakladatelství Kober – Salač,¹ nacházejícího se v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech v rozsahu 15 kartónů. Pro vznik této práce byly důležité také

---

¹ LA PNP Staré Hradce, fond Kober – Salač. Jádro této práce tvoří obsah kartónu prvního, obsahující pozůstalost vztahující se k osobě Ignáce Leopolda Kobra a jeho nakladatelství v 60. a 70. letech; dále pak některé zásadní dokumenty obchodního charakteru. Je zde několik obchodních dopisů a množství propagačních letáků a katalogů nakladatelství. Prameny osobní povahy se zde, až na jednu výjimku, nevyskytují. Zbytek fondu obsahuje obchodní korespondenci nakladatelství I. L. Kober za jejího vedení Josefem Salačem po roce 1896, i zde je ovšem možno najít prameny cenné pro období našeho zájmu, představované zejména nakladatelskými prospekty. První kartón je zpracován ve 2. stupni evidence Josefem Wagner, zbylé kartóny jsou neuspořádány.

prameny osobních fondů Leoše Karla Žižky, Františka Augustina Urbánka a Arne Nováka uložené tamtéž.² Prameny uložené ve fondech LA PNP poskytují zejména důležitou faktografickou základnu pro další bádání, nedocenitelné jsou zejména zmínky o důležitých událostech, které vytváří podklad pro jejich dohledávání v dobovém tisku.

Dobového tisku bylo využito zejména při rekonstrukci období, kdy I. L. Kober působil jako nakladatel v Praze. Dále je zde možné najít důležité životopisné zmínky a hodnocení Kobrovy osobnosti tehdejší společností. Při studiu dobového tisku jsem využíval internetového CMS systému Kramerius,³ zpřístupňující cenné dokumenty veřejnosti. Články z periodik *Národ* a *Knihkupec a nakladatel* jsou čerpány z výtisků ve fondech Národní knihovny v Praze.

Pro poměrně malou základnu původních pramenů tvoří zásadní zdroj informací o předmětu této práce využití již vyšlé literatury. Osobnost Ignáce Leopolda Kobra na svoji vědeckou biografii stále ještě čeká, stejně jako odborné zpracování vývoje jeho podniku. Jedinou prací zveřejněnou na toto téma je půvabný spisek Arne Nováka,⁴ vycházející z fejetonu Jana Nerudy vyšlého po úmrtí I. L. Kobra,⁵ který příliš informací nepodává, přesto je jedním z nejcennějších pramenů k tématu. Střípky mozaiky Kobrova života bylo tedy nutno sbírat ze zmínek rozestých v pracích jiných. Z biografických prací je neocenitelným zdrojem informací zejména kniha vzpomínek Leoše Karla Žižky,⁶ věnující nejen řadu vzpomínek Kobrově nakladatelství, ale podávající

---

² LA PNP Staré Hrady, fond L. K. Žižka, fond F. L. Urbánek a fond A. Novák. První zmiňovaný fond poskytuje zmínky o pracích v časopisu *Knihkupec a nakladatel* (některé ze článků se zde nacházejí v rukopisech), další nabízejí množství informací o knihkupeckém světě oné doby. Fond Urbánkův je důležitý pro tehdejší bibliografii.

³ www.kramerius.qbizm.cz

⁴ A. NOVÁK, *Ignác Leopold Kober, český knihkupec a nakladatel*, Praha 1928. Tento spis byl vydán k oslavě desátého výročí Československé republiky u Ladislava Kuncíře, nákladem 150 číslovaných výtisků. Rukopis se nachází v Novákově pozůstalosti, kde je u něj také připojena zmínka, z níž se dá soudit, že Novák měl v plánu zadat zpracování Kobrova života některému z jeho žáků, což se však nakonec nestalo.

⁵ Viz J. NERUDA, *I. L. Kober*, *Národní listy* 30. května 1866.

⁶ Viz L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy. Knihkupecké vzpomínky na léta 1871-1884*, Praha 1999.

také plastický obraz knihkupeckého světa druhé poloviny 19. století. Řada zmínek k tématu je obsažena také v pracích a korespondenci tehdejších literátů.⁷ Pro nahlédnutí do světa českých nakladatelů je zásadní, faktograficky velice cenná, byť poněkud nepřehledná kniha Karla Nosovského,⁸ nezbytným pomocníkem při této práci byly dosud nepřekonané dějiny české literatury sepsané Arne Novákem.⁹ Cenným dílem, zejména pro zpracování příběhu *Slovníku naučného*, je také biografie Františka Ladislava Riegra z pera Roberta Saka¹⁰, která, spolu s monografií Bohumila Jirouška o Antonínu Rezkovi¹¹, byla svojí metodologií a ke čtenáři přívětivým přístupem hlavní inspirací při tvorbě mojí práce.

Jedním z nejobsažnějších zdrojů informací však bylo samotné dílo Ignáce Leopolda Kobra. Zejména část věnující se Kobrově produkci je zpracována na základě seznámení se s vydavatelskými počiny nakladatelova domu. Množství propagačních materiálů v nich obsažených dává nahlédnout do světa, o němž tato práce pojednává; bez nich by bylo zpracování mnou zvoleného tématu nemyslitelné. V seznamu uvádím jen knihy, které jsem měl možnost prostudovat v reálné podobě, velké množství knih obsahuje také systém Kramerius.¹²

Zejména v druhé části je z těchto prospektů hojně citováno, tyto citace jsou označeny pouze uvozovkami a kurzivou, doplňovat je zvláštními citacemi z jednotlivých knih jsem považoval za neúčelné. Také většinou neuvádím literaturu, z níž jsem čerpal bibliografické údaje v poznámkách pod čarou, tyto údaje jsou čerpány ze slovníkových příruček a ostatní literatury uvedené v seznamu na konci práce.

---

⁷ Viz seznam použité literatury.

⁸ Viz K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka a vývoj knihkupectví československého*, Praha 1927.

⁹ Viz A. NOVÁK-J. V. NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, Brno 1995.

¹⁰ Viz R.SAK, *Rieger, konzervatívec nebo liberál?*, Praha 2003.

¹¹ Viz B. JIROUŠEK, *Antonín Rezek*, České Budějovice 2002.

¹² www.kramerius.qbizm.cz

Ačkoliv jsem se snažil přistupovat k této práci objektivně, majíc na paměti úskalí, jež hrozí nezkušenému badateli, že k objektu svého bádání přistupuje někdy až s nekritickou adorací, musím konstatovat, že jsem v této své snaze selhal. Ignác Leopold Kober, jehož základním povahovým rysem byla právě schopnost získávat si lidi ve svém okolí, získal si i mě. Způsob jakým vkládal své schopnosti, jež jej spíše než pro roli liberálního humanisty předurčovali ku dráhu zdatného kapitalisty, do služeb velkých a ušlechtilých myšlenek, zaslouží si obdiv a způsobuje, že práci na tomto spisku nepokládám za zbytečnou.

Tuto diplomovou práci bych chtěl věnovat mamince, s díky za všechno.

I. Vznik a vývoj nakladatelství Ignáce Leopolda Kobra

I. 1. Život a činnost I. L. Kobra v letech 1825 – 1857

Ignác Leopold Kober se narodil 6. ledna 1825 v Praze, v rodině chudého krkonošského tkalce Františka Kobra. Jak a kdy se rodina tohoto bývalého apretéra vrchlabské kartounky¹³ dostala do Prahy, není známo, po určité době se František Kober vrací zpátky do Vrchlabí a manželku se synem nechává v Praze „a takž ponechán chlapec jedině péči mateřské, což mělo později rozhodující vliv na život boдрého muže.“¹⁴ Krátce nato František Kober zemřel a byl pochován v Hostinném.¹⁵ Matka mladého Kobra byla vášnivou čtenářkou a často docházela do Jezuitské ulice¹⁶ do podniku Neurettrova¹⁷ knihkupectví, kde později také pracovala jako posluhovačka. Pravděpodobně právě zde získává ani ne osmiletý¹⁸ Ignác svůj vztah ke knihám, literatuře a umění obecně. Roku 1837 začíná I. L. Kober docházet na staroměstské akademické gymnázium, jehož prefektem byl v té době Josef Jungmann. Pro finanční tíseň jej však již po prvním semestru opouští. „Již již se nadanému chlapci otvírá svět kultury, ale v tom pootevřená vrata království zapadnou, a třináctiletý hoch stojí tu, životem oklamán, se svojí nouzí a se svou touhou“¹⁹ O tísnivých poměrech, v jakých se rodina Kobrova ocitla, svědčí také to, že ještě téhož roku je matka nucena jej umístit do sirotčince. V březnu 1838, po smrti matky, opustil třináctiletý chlapec Prahu a bez jakýchkoliv prostředků a doporučení se vydal do Vídně, kde

---

¹³ J. HOVORKA, *Dějiny Gremia knihkupců a nakladatelů pražských*, Praha 1920, s. 69.

¹⁴ Nekrolog I. L. Kobra, *Národní listy*, 28. května 1866, s. 1.

¹⁵ L. K. ŽIŽKA *Paměti a osudy*, s. 123.

¹⁶ Dnešní Karlova ulice.

¹⁷ Martin Neureutter (? – 1847) – od roku 1792 pražský knihkupec a vydavatel. Význam jeho podniku je nejasný. Zatímco v nekrologu I. L. Kobra můžeme číst, že jeho knihkupectví bylo „téhož času takřka středisko spisovatelův českých a příznivcův písemnictví“ - *Nekrolog*, s.1, jiné prameny o něm mluví jako o „kramáři a skrblíkovi, jehož spisy jsou špatně vypraveny“, který „byl v národních a buditelských kruzích neoblíbený“ – K. Nosovský, *Knihopisná nauka*, s. 188 a L.K. Žižka, *Paměti a osudy*, s. 20. Martin Neureutter zemřel po těžké nemoci v ústavu pro choromyslné.

¹⁸ Nekrolog.

¹⁹ A. NOVÁK, *Ignác Leopold Kober*, s. 9-10.

„odkázán pouze na sebe vyhledal sobě mistra soustružnického, aby u něho vstoupil do učení“²⁰. Už na tomto příkladě je možné vidět Kobrovu podnikavost a silnou vůli při překonávání překážek, tedy vlastnosti, díky kterým se za pár let stane největším českým nakladatelským podnikatelem. Po dvou letech soustružnickou dílnu opouští a přichází do dílny zámečnické, kde do roku 1843 pracuje jako tovaryš.

Kober strávil ve Vídni osm let; v této době se také naučil výtečně německy. Během této doby je stále neúnavným čtenářem a svoji znalost němčiny uplatňuje při překládání české prózy do německého jazyka. *“Osirelý, v cizině bez přítele, bez soucitné duše překládal mladistvý učedník povídky Rubeše (Harfenice), Sabiny (Hrobník) a Tyla (Rozína Ruthardova, Láska básníkova, Alchymista).”*²¹ Tyto překlady zveřejňoval v letech 1842-1845 v časopise *Wiener Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Mode*²² a v beletristických sbírkách *Rosen und Dornen* a *Der erzählende Hausfreund*, kde mu je otiskují „jako české obdoby spřízněného občanského romantismu a předbřeznové sentimentality vídeňské.“²³ Roku 1843 Kober zanechává zámečnického řemesla a stává se knihkupeckým cestujícím několika vídeňských firem.²⁴ Osmnáctiletý Kober cestuje po celé rakouské monarchii a Německu, a získává tak základy knihovni kolportáže; tyto zkušenosti využije později v Praze, kde jako jeden z prvních českých knihkupců a nakladatelů nečeká pasivně na svého čtenáře, ale své zákazníky vyhledává²⁵.

Roku 1846 se Ignác Leopold Kober stěhuje do Tábora, kde spolu s Herrmannem Markgrafem zakládá „dvojjazyčné knihkupectví a německé

---

²⁰ Nekrolog.

²¹ Nekrolog.

²² Populární vídeňský časopis, vycházel v letech 1817 - 1848

²³ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 10.

²⁴ J. PEŠEK, *Z galerie českých nakladatelů*, Literární rozhledy 9, 1926, s.361.

²⁵ Kolportáž jako oficiální prostředek prodeje byla zavedena v 17. století ve Francii, odkud se rozšířila do celé Evropy. *Ottův slovník naučný* udává jako prvního knihkupce, který oficiálně zavedl kolportáž u nás, Němce Sigmund Bensingera (1825 – 1896), vydavatele škvárových detektivek a milostných románek.

*nakladatelství, v němž těží ze svých vídeňských zkušeností“.*²⁶ Osudy Herrmanna Markgrafa (1825 - ?) a jeho role v příběhu Kobrova nakladatelství není příliš jasná. Předpokládám, že se s ním Kober seznámil při svých obchodních cestách (Markgraf pocházel z Lipska) a že jeho role spočívala zejména v dodání kapitálu; není pravděpodobné, že by Kober za tři léta knihkupecké práce nashromáždil finance potřebné k založení vlastního podniku. Důvodem, proč si zvolil právě Tábor, byla zřejmě skutečnost, že zde měl jednu ze svých tiskáren jindřichohradecký nakladatel Alois Landfras,²⁷ ve které poté, v době svého táboorského působení, Kober tisknul. V Táboře také potkává Charlotu (Karolinu) Fuchsovou²⁸, svojí budoucí choť a ženu, která provází Kobrovo nakladatelství od jeho počátku až do hořkého konce. Dne 13. prosince 1849 se zde narodil jeho jediný syn Karel Bohuš.

Již v roce svého příchodu do Tábora začíná Kober vydávat a redigovat německou beletristickou sbírku *Album - Bibliothek deutscher Originalromane der beliebtesten Schriftsteller*. Sběrka, která v Koberově nakladatelství vycházela do roku 1861,²⁹ čítala celkem 315 svazků, převážně historických románů a mladý nakladatel se při jejím vydávání projevil jako velice schopný organizátor a redaktor. Při vydávání *Alba* se soustředil na cíl seznamovat čtenáře jen s původní tvorbou německých spisovatelů, což získalo

---

²⁶ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s.12.

²⁷ Alois Josef Landfras (1797 – 1875), jeden z nejvýznamnějších nakladatelů té doby, se v roce 1825 ujal malé rodinné tiskárny v Jindřichově Hradci, kterou v krátké době přeměnil na jednu z největších v zemi. Roku 1835 založil další tiskárnu v Českých Budějovicích a v roce 1839 v Táboře. Vydával zejména zábavné knihy, kterým lidé říkali kroniky, a ve velkém množství také knihy modlitební. Předpokládám, že tento lidumil a milovník literatury mohl mít pro mladého nadšeného Kobra pochopení, projevující se např. nižší cenou tisku apod. Zda to bylo skutečným důvodem, proč si Kober vybral právě Tábor, však s jistotou tvrdit nemůžeme. „*Byl to muž štedrý a nezištný, získav jmění svého jen tím, že dovedl lidu dáti takovou četbu, po níž po útisku toužil. Naučil lid čísti a knihu milovati.*“ – K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 206.

²⁸ Jedinými zachovanými prameny osobní povahy jsou Kobrovy rukopisy dvou básní věnovaných právě Charlotě. Básně *Der Genius* z 25.12.1845 a *Mein Wunsch in der Ferne* z 15. 11. 1845 jsou díky tenkému, hedvábnému papíru již nečitelné - viz LA PNP Staré Hradky, fond Nakladatelství Kober-Salač. Oba rukopisy jsou označeny razítkem firmy Františka Augustina Urbánka, který vedl Kobrovo nakladatelství v letech 1866-1870. Pravděpodobně mu je dala do úschovy sama Karolína Kobrová, které v nejtěžších dobách vydatně pomáhal.

²⁹ Po té byla za nejasných okolností přenesena do Vídně - viz Nekrolog, s.1.

Albu velkou oblibu v celé německy mluvící Evropě.³⁰ O významu Alba a uznání, jež jeho vydávání Kobrovi přineslo, se dozvídáme z posudku starosty pražského Gremia knihkupců a nakladatelů Carla Friedricha André³¹ „*Vyzván*³², *abych se vyslovil o těch vlastnostech pana I. L. Kobra, které jej schopna činí vésti nakladatelské knihkupectví v Praze, chci promluvit především o jeho schopnostech jako redaktora a jako nakladatele. Jako redaktor Alba postavil si I. L. Kober chvályhodný úkol seznamovati obecnostvo jen s původními díly německých spisovatelů a vydává je v cenách nejlevnějších. Že uhodil zde I. L. Kober na pravou strunu, toho důkazem, že všechny cizozemské podniky toho rázu, které současně ve Stuttgartu, Lipsku, ve Vídni a Budapešti také v levné ceně byly vydávány, nemohli proti Albu I.L. Kobra proniknouti, poněvadž přinášeli jen samé překlady z cizích literatur bez kritičtějšího výběru, kdežto I.L. Kober na původní jména se omezil, takže každým rokem oblíbenost jeho Alba rostla. Docílil toho, že spisovatele první řady jako spolupracovníky získal, čímž dosud žádný z nakladatelů rakouských vykázati se nemohl.*“³³ Vzhledem k účelu dokumentu, jímž bylo přesvědčit pražské úřady k udělení koncese, je zřejmě nutno brát tuto chválu s mírnou rezervou, přesto však není pochyb o kvalitách ani ne třicetiletého nakladatele i jeho podniku.

Album bylo však také důvodem dvou konfliktů s rakouskou státní mocí. V roce 1853 bylo Kobrovi rozhodnutím c.k. krajské správy odebráno právo na další vydávání *Alba*, s poukazem na ustanovení patentu z 19. října 1846.³⁴ Bylo mu povoleno vydávat sbírku do konce roku a v dalším roce měl

---

³⁰ Viz J. HOVORKA, *Dějiny Gremia*, s.71.

³¹ Carl Friedrich André (1793 – 1870) byl v polovině devatenáctého století jedním z nejvýznamnějších pražských německých (jsa ovšem rodilým Moravanem) knihkupců a hybnou silou pražského grémia.

³² Pravděpodobně jej o toto vyjádření požádal sám Kober, toto dobrozdání bylo hlavním faktorem při udělení jeho nakladatelské koncese v Praze v roce 1857.

³³ Citováno dle J. HOVORKA, *Dějiny grémia*, s. 71-72; viz též LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Dobrozdání C. F. Andréa, Praha 14. března 1856. O účelu tohoto dokumentu viz dále.

³⁴ První velký zákon upravující autorské právo, dle kterého bylo nelegální otištění díla bez souhlasu autora nebo jeho dědiců, či právního zástupce – viz K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 179.

Kober celou záležitost uvést do souladu s tiskovými zákony.³⁵ Ještě téhož roku dal Kober celou záležitost do pořádku a „*koupil od dědiců spisovatelů zesnulých jejich díla.*“³⁶ O druhém³⁷ sporu s oficiálními místy se dozvídáme pouze z článku Eduarda Basse.³⁸ V rámci Alba vydal Kober román Eduarda Breiera³⁹ *Wien und Rom*, který obsahoval narážky na církevní uspořádání. Ty neunikly rakouské cenzuře, v období bachovsko-kempenovského absolutismu obzvláště bdělé, a Kobra postihl zákaz veškerého vydávání. Zakrátko se mu ve Vídni podařilo získat nové povolení, byť s mnoha omezeními. Přes tyto záležitosti lze však charakterizovat Kobrovo táborské období jako dobu relativního klidu zbraní mezi ním a rakouskou státní mocí;⁴⁰ větší nesnáze měly teprve přijít v budoucnu.

Přesto tyto dvě události pravděpodobně přispěly k rozhodnutí mladého a neklidného muže plného ideálů, odejít koncem roku 1853 do Prahy; hlavním důvodem ale bylo zřejmě to, že „*činnost táborská mu byla úzkou.*“⁴¹ Zanechává zde svého společníka Herrmanna Markgrafa , „*kde Kobrovým odchodem byl*

---

³⁵ Viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Výnos c.k. krajské správy, Praha 15. 6. 1953.

³⁶ K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 226. Nosovský se ovšem nezmiňuje o konfliktu se zákonem, výše citované naopak uvádí větou: „*Při vydávání německého Alba románů a povídek, počínal si velice čestně.*“

³⁷ Zda se jednalo o druhý či první spor není možné určit, neznáme přesný rok tohoto konfliktu, dále uvedený román se v katalogu německy vydaných knih Kobrova nakladatelství z roku 1860 nevyskytuje, pravděpodobně z těchto „zákoných“ důvodů - viz LA PNP, Kober-Salač, Verlags-Verzeichniss von Kober & Markgraf, Praha 1860.

³⁸ Viz E. BASS, *Oba Kobrové*, Knihkupec a nakladatel 46, 1940, s. 357.

³⁹ Eduard Breier (1811 – 1886), bývalý voják rakouské armády, se od 40. let věnoval dráze spisovatele. Byl autorem zejména historických románů, věnujících se rakouským dějinám. Jako spisovatel příliš ceněn nebyl, román *Wien und Rom* je pokládán za jeho nejlepší. Od roku 1848 byl redaktorem *Prager Zeitung*.

⁴⁰ Zmínku o „*ustavičném týrání pro jeho vlastenecké smýšlení*“ – viz *Nekrolog.*, je třeba brát s rezervou. Příčinou ani jednoho z konfliktů ono vlastenecké smýšlení nebylo. V jeho činnosti nakladatelské není příliš vidět výrazná revolta, perzekuce v souvislosti s Breierovým románem je spíše dokladem paranoidní rakouské policie než odpověď na reakční chování jeho vydavatele. Naprostá většina knih *Alba* jsou neškodné, pozdně romantické historizující romány. Podobně mluví i *Ottův slovník naučný* („*Za příčinnou nesnázi od Bachovské reakce přestěhoval se...*“). Přesto se domnívám, že obě zmínky vypovídají spíše o vztahu jejich autorů k perzekuční politice té doby, než o skutečných důvodech Kobrova obchodu.

⁴¹ K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 226.

ovšem setřen český ráz tohoto závodu.“⁴² Kobrovy pražské cíle jsou jasné: najít vhodné podmínky pro otevření vlastního nakladatelského a knihkupeckého podniku. To ovšem nebyla snadná záležitost. Koncesi uděloval pražský magistrát, své slovo mělo také Gremium knihkupců a nakladatelů pražských, založené roku 1806. Mimo nutnosti prokázání se patřičnými odbornými znalostmi a ovládním latiny a dalších dvou řečí, v nichž byly tehdejší knihy psány, musel se žadatel prokázat také patřičným vzděláním, které Kobrovi chybělo⁴³. Proto nastupuje v roce 1855 jako praktikant do knihkupeckého závodu pražského komisionáře Heinricha Mercy⁴⁴, kde po roce získává výuční list.⁴⁵ Přesto mu koncese udělena nebyla. Do věci se však v té době zapojil již zmíněný tehdejší starosta pražského Gremia knihkupců a nakladatelů Carl Friedrich André. „*Za Andréa vystupují již do popředí české firmy knihkupecké a nakladatelské, hlavně je to Kober, jejž André poctivě podporoval a roku 1857⁴⁶ mu dopomohl ke knihkupecké koncesi.*“⁴⁷ Ve svém dobrozdání, určeném zřejmě pražskému magistrátu, André hodnotí zejména Kobrovu činnost tábořskou, důraz klade zvláště na vydávání *Alba*⁴⁸ a v závěru píše: „*Kdo poněkud jen zná nesnáze, které vznikají při jednání se zástupci světa básnického, ten pochopí*

---

⁴² Tamtéž, s. 282.

⁴³ To, že bez tohoto vzdělání mohl bez problémů fungovat v Táboře, ukazuje na odlišné podmínky mezi venkovem a Prahou - skutečným centrem knihkupeckého a vydavatelského podnikání.

⁴⁴ Přestože byl Heinrich Mercy (? – 1912) jedním z nejznámějších osobností pražského knihkupeckého života, obě hlavní práce zabývající se dějinami českého knihkupectví (Hovorka, Nosovský) se o něm zmiňují pouze v souvislosti s jeho prací pro Gremium, jehož se v roce 1962 stal dokonce starostou. Knihkupectví (nacházelo se v Celetné ulici) převzal roku 1857 od blíže nám neznámého V. F. Koprivý, ale stěžejním bodem jeho úsilí byla práce komisionářská (prostřednictvím mezi pražskými nakladateli a venkovskými knihkupci), ve které dosáhl značných úspěchů i značného majetku. Roku 1886 zanechává svůj podnik svým vyučencům Jaroslavu Kloučkovi a Vilému Höfrovi a věnuje se vydávání časopisu *Prager Tagblatt*, který byl „*zuřivým protičeským orgánem s německo – židovskou tendencí*“ - viz L.K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 29. Snad právě to je důvod, proč ho česká „knihkupecká historiografie“ zmiňuje jen letmo. Kober jej zřejmě poznal ještě v Táboře, kde od něj pravděpodobně bral knihy (Mercy v té době neměl v Praze žádnou větší konkurenci).

⁴⁵ Přestože v řádu pražského grémia byla požadována praxe nejméně tři roky - viz K.NOSOVSÝ, *Knihopisná nauka* s. 150.

⁴⁶ Ve skutečnosti se jednalo o rok 1856, rokem 1857 je zřejmě míněn letopočet, kdy Kober svůj závod otevírá.

⁴⁷ LA PNP Staré Hrady, fond L.K. Žižka, Sto třicet let pražského grémia, strojopis z roku 1936.

⁴⁸ Viz strana 15.

neobyčejnou zručnost I. L. Kobra v jednání a dovede ocenit jeho výběr,⁴⁹ který vedle příspěvků původních jen nepatrný počet poměrně slabších prací přináší.⁵⁰ Pravděpodobně na základě tohoto doporučení je mu výnosem pražského magistrátu ze dne 9. září udělena tolik kýžená koncese.⁵¹ Vzhledem k tomu, že mu již před několika měsíci bylo uděleno také právo měšťanské,⁵² nebrání již nic tomu, aby o tomto dni o více než půl století později mohl význačný literární vědec zvolat: „Hle, jaké to památné datum v dějinách naší knihy!“⁵³ Tištěným oznámením, datovaným k 1. lednu 1857, Kober svým obchodním partnerům oznamuje, že k tomuto datu počíná svoji činnost firma, kterou c. k. obchodní senát zaprotokoloval pod názvem I. L. Kober.⁵⁴

Hlavním sdělením tohoto oznámení je skutečnost, že nová firma převádí expedici *Alba* do Prahy, což dokazuje nejen, jakou důležitost měl tento nakladatelský počín pro počátky Kobrovy kariéry, ale také nás přivádí na otázku, jakým způsobem Kober zajišťoval vydávání (předpokládejme nejen) *Alba* v letech 1854 – 1856. *Album* v tomto období dále čile vychází, dokonce množství vydaných knih v těchto letech stoupá.⁵⁵ Ačkoliv později je jako nakladatel uváděn Kober, na titulních listech knih této sbírky v těchto letech čtete „Druck und Verlag von Kath. Gerzabek“. Tisk a expedici *Alba* v tomto období tedy přebírá příslušnice starého nakladatelského pražského rodu Kateřina Jeřábková⁵⁶, není však pochyb, že hlavní hybnou silou tohoto počínu zůstává i

---

⁴⁹ Míňen výběr při vydávání *Alba*.

⁵⁰ Citováno dle J. HOVORKA, *Dějiny grémia*, s. 71-72; viz též LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Dobrozdání C. F. André, Praha 14. března 1856.

⁵¹ Viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, povolení pražského magistrátu ke zřízení knihkupectví a nakladatelství, Praha 14. září.

⁵² Viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Výnos městské rady o udělení měšťanského práva, Praha, 12. března 1856.

⁵³ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 13

⁵⁴ Viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Tištěné oznámení, Praha, 31. prosinec 1856. Mimo oznámení o expedici *Alba*, odvolávající se na předchozí sdělení Frau Gerzabek (viz dále), se zde ještě dozvídáme, že komisionáři nové firmy jsou v Lipsku pánové Voight a Günter, ve Vídni pak Eduard Hügel.

⁵⁵ Viz LA PNP, Kober-Salač, Verlags-Verzeichniss von Kober & Markraf, Praha 1860.

⁵⁶ Kateřina Jeřábková (? – 1861) vedla od roku 1836 nakladatelství a tiskárnu v Praze. Byla vdovou po Josefu Jeřábkovi, jehož praotec tento podnik v roce 1767 založil. (Už roku 1685 však je možné

nadále Kober. Pravděpodobně se jednalo o „přátelskou výpomoc“ do doby, než Kober získá vlastní koncesi; hned 1. ledna 1857 se k němu prodej Alba opět navrácí.⁵⁷ S Jeřábkovou Kober spolupracuje i nadále, např. při vydávání Máchových spisů,⁵⁸ či od ní přebírá sbírku *Divadelní ochotník*.

I. 2. Jeho blahorodí, nakladatel pražský (1857 – 1866)

„Kobrův závod byl zdravým organismem, jehož tepny byly silně a pravidelně, jehož nervy byly pevné a mozek jasný. Vyznačoval se opravdovou, pevnou živostí – a živost je zajisté také poezie.“⁵⁹ Dne 1. ledna 1857 otevírá Ignác Leopold Kober svoje nakladatelství a knihkupectví v domě (dnes již neexistujícím) ve Vodičkově ulici č. 34.⁶⁰ Z mladého provinčního tábořského nakladatele, jehož úspěch byl dosud založen na vydávání německých románů, z dnešního pohledu již nevýznamných, stává se velmi rychle přední pražský nakladatel, jenž „od polovice let padesátých do polovice let šedesátých zasvítíl

---

najít zmínku o Janu Karlu Jeřábkovi „prvním členem významného českého nakladatelského rodu“ - viz R. MÁLEK – K. PETRTÝL, *Knihy a Pražané*, s. 36.) Ač používala německé jméno Katharina Geržabek, byla zapálenou vlastenkou, jež měla časté problémy s cenzurou - viz K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 188. V letech 1851 – 1863 se zde mimo jiné vycházel časopis *Lumír*. O vztazích mezi Kobrem a Jeřábkovou se můžeme pouze dohadovat, nakladatelský profil obou je však velmi blízký, lze se domnívat, že činnost Jeřábkové mladého Kobra ovlivnila v jeho budoucím nakladatelském podnikání.

⁵⁷ Tuto skutečnost dokládá tištěné oznámení podepsané Katherinou Geržabek : „*Mit Bezug auf mein Circulair vom 15. Dezember 1853 beehre ich mich Ihnen mitzuheilen, dass das seit drei Jahren von mir geführte Separatkonto Expedition des Album mit sämtlichen Aktivis und Passivis in den Besitz des Herrn I. L. Kober hier übergeht, der Ihnen darüber nähere Mittheilung machen wird.*“ - viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Tištěné oznámení, Praha, 31. prosinec 1856. Na toto oznámení navazuje oznámení Kobrovo z 1. ledna 1857, upozorňující na založení nové pražské firmy (viz výše). Je zřejmé, že i oznámení Jeřábkové nechal vytisknout Kober (či naopak), styl i použité litery jsou totožné.

⁵⁸ V roce 1857 uzavřel František Ladislav Rieger s Jeřábkovou smlouvu o vydávání Máchových sebraných spisů, vyšli zde však jen *Cikáni*. Na pomezí let 1860 – 1861 Kober od nemocné Jeřábkové (a Riegra, se kterým jej v té době pojili práce na naučném slovníku) tyto spisy přebírá a vydává je v roce 1861 ve dvou svazcích; editorem byl F.L. Vorlíček – viz L. SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ a kol. (edd.), *Božena Němcová. Korespondence III (1857 – 1858)*, Praha 2006, s. 440.

⁵⁹ J.NERUDA, *I. L. Kober*, s. 1.

⁶⁰ Viz A. ZACH, *Po stopách pražských nakladatelských domů*, Praha 1996, s. 13.

*svou energii a podnikavostí jako meteor.*⁶¹ Není pochyb, že vedle jeho přirozené průbojnosti a organizačního talentu byla hlavní příčinou jeho dobrá znalost knihkupecké a nakladatelské praxe z Vídně a zejména z Německa. V ostrém kontrastu s nehybným světem pražských podniků okamžitě začíná budovat síť obchodních agentů a zavádí organizovaný kolportážní systém. „*Jeho skladu by nebylo vyhovělo pohodlné dočkání „milovníků českých kněh“ za prodavačským pultem, jakž jiným nakladatelům u nás v historické takřka podobě.*“⁶² V zahraničí okoukanou novinkou je pak doslova neodbytný útok na své potenciální zákazníky reklamou.⁶³ Tyto metody nepochybně ze začátku vzbudily mezi zavedenými nakladateli „hodnotné literatury“ odpor, na reklamu a kolportáž bylo nahlíženo jako na něco nedůstojného a kvalitní literatuře nepřístojného. „*Jakýsi ostych bránil nakladatelským domům, aby věnovaly propagandě knihy takovou pozornost. Vždyť, kniha je především duchovní hodnota a dobrý vkus nedovoluje nakladateli, aby ji nabízel na ulici za zvuku harmoniky a rozklížených sborů.*“⁶⁴ Zajisté však brzy pobouřené hlasy umlkly, vždyť zaměřením své produkce a promyšleným marketingem (řečeno slovníkem naší doby) Kober naplňoval snahy českých obrozenců o rozšíření české literatury.⁶⁵

Zřejmě prvním podnikem, který Kober po založení svého nakladatelství realizuje, je vydání sebraných spisů Josefa Kajetána Tyla. S Tylem byl Kober v kontaktu již za doby svého působení v Táboře; Kobrova pozůstalost obsahuje dopis od Tyla, ve kterém Kober žádá, jestli by nevydal jeho nové dílo *Pout'*

---

⁶¹ L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 125.

⁶² J. NERUDA, I. L. Kober.

⁶³ Počet volně ložených letáků, nabídkových katalogů a zejména místa vyhrazeného v Kobrových knihách pro reklamu byl z dnešního pohledu opravdu obrovský, je potřeba si však uvědomit, že nákup knih typu Kobrem vydávané literatury byl v té době záležitostí intelektuálních elit, široké vrstvy byly stále „v zajetí“ kalendářů a jednoduché náboženské literatury. Jarmarky a poutě byly nepochybně stále největšími „knihkupectvími“ své doby, kdy důležitým faktorem dobrého prodeje byla kvalita reklamy – hlasité vychvalování nabízených spisků.

⁶⁴ B. JANDA, *Propagace knihy*, Kniha a národ. Zvláštní číslo časopisu *Knihkupec a nakladatel*, Praha 1939, s. 78.

⁶⁵ Viz J. NERUDA, *I. L. Kober*; A. NOVÁK, *Ignác Leopold*. a další.

českých umělců. Důvod proč si vybral Tyl, v té době působící v Domažlicích jako ředitel kočovné divadelní společnosti, právě Kobra, najdeme v témže dopise: „*Pevně doufám, že budu tuze blízko u tiskárny, abych mohl i rukopisy i korektury přehlížeti.*“⁶⁶ Kober je však v té době postižen zákazem vydávání a později odchází do Prahy; než se mu zde podařilo získat nakladatelskou koncesi, Tyl v roce 1856 zemřel, ale „*prvním činem českého nakladatele Kobra, který se zatím přesídlil do Prahy, bylo skutečně nové vydání Tylova beletristického díla v letech 1857 – 1859.*“⁶⁷

V roce 1858 mění slibně se rozvíjející nakladatelství jméno. Kober v tomto roce přibral jako společníka svého bývalého táborského partnera Hermanna Markgrafa a v červenci s ním uzavřel smlouvu o vytvoření společnosti Kober a Markgraf. Na základě této smlouvy vložil Kober do společnosti sumu 5 000 zl., což byla hodnota skladu jeho nakladatelství, a Markgraf sumu 5 000 zlatých, z nichž polovina byla splatná ihned a zbytek do konce téhož roku.⁶⁸ Jak zřejmo, příčinou tohoto spojení byla nezbytnost hotovostního kapitálu pro potřeby dalšího rozvoje nakladatelství, sám Markgraf do chodu celého podniku vůbec nezasahoval, pravděpodobně nebyl v té době ani v Praze přítomen. Společnost Kober a Markgraf je zrušena začátkem roku 1861, kdy Markgraf odchází z nám neznámého důvodu do Vídně. Od 6. dubna téhož roku nese nakladatelství opět jméno I. L. Kober.⁶⁹ Mezitím se tento podnik stihl přestěhovat z Vodičkovy ulice č. 34 do ulice V nových alejích č. 339.⁷⁰ Přesun podniku na tuto ulici, v roce 1872 přejmenovanou na Ferdinandovu, byl logickým krokem, tato adresa byla v oné době centrem pražských nakladatelů a knihkupců.⁷¹

---

⁶⁶ Viz LA PNP, Kober-Salač, Tyl Kobrovi, Praha, 19. dubna 1853.

⁶⁷ Viz *Josef Kajetán Tyl*, Národní listy, 7. ledna 1925, s. 5.

⁶⁸ Viz LA PNP, Kober-Salač, Gesellschaftsvertrag zwischen I. L. Kober und Hermann Markgraf, Praha, 12. červenec 1858.

⁶⁹ Viz LA PNP, Kober-Salač, Oznámení o zrušení firmy Kober a Markgraf, Praha, 6. dubna 1861.

⁷⁰ Dnes roh Národní třídy a ulice Karolíny Světlé.

⁷¹ Viz L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 234.

Vše nasvědčuje tomu, že nakladatelství počátkem 60. let zažívá období nebývalé prosperity. Kobrův podnik právě v této době realizuje většinu svých nákladných podniků, v čele s prvními svazky *Slovníku naučného*.⁷² Vychází stěžejní díla tohoto nakladatelství, jako Mikovcovy *Starožitnosti a Památky země České*, Zapova *Česko-Moravská kronika* a mnoho dalších.⁷³ „Podnik v té době neustále zveleboval a zanedlouho stal se z něj největší český nakladatel.“⁷⁴ Po přestěhování do nového působiště rozšiřuje Kober svoji působnost a zřizuje zde vlastní Národní kněhtěskárnu. Výnosem pražského místodržitelství ze dne 2. června 1862 bylo stanoveno, že „Panu I. L. Kobrovi se místodržitelským dekretem jemu povolenému závodu knihtiskařského protokolování firmy Národní knihtiskárna I. L. Kober povoluje, o čemž se vědomost dává, dokládajíc, že žádost, legitimační list, certifikát a prvopis firmy ve sbírce listů obchodního protokolu se ukládají.“⁷⁵ Od tohoto roku pracuje Kobrova vlastní tiskárna výhradně pro potřeby jeho nakladatelství. Práce probíhala na třech rychlolisech, které byly zaměstnány především prací na *Slovníku naučném*.⁷⁶

Kober svůj závod rozšiřuje také o činnost knihkupeckou a otevírá novou prodejnu přímo v budově stávající nakladatelství. Nechme se tedy pozvat na krátký exkurz Kobrovy nové prodejny: „Portál u Kobrů byl hodně starodávný, skříně tu byly vysoké, poměrně úzké, a vlastně byly okny do krámu, kde by bylo jinak tma. Tiskárny byly z části ve dvoře, zčásti v suterénu, kde bylo také skladiště. Sklepů tento dům neměl, protože tu bylo vždy nebezpečí záplavy. Ke krámu patřil také redakční pokoj, který se zařídil pro redakci *Naučného slovníku* a později v něm bylo skladiště. Skladiště měla firma také rozstrkána po celém okolí, až v ulici *Ostrovni*. Firma byla v šedesátých letech namalována prostě na zdi, stejně jako to mělo v té době knihkupectví *Vilímkovo* a *Novákovo*. Vnitřek

---

⁷² Viz kapitola III. 2.

⁷³ Viz kapitola II. 1. a II. 2.

⁷⁴ K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 282.

⁷⁵ LA PNP, Kober-Salač, Výnos c. k. místodržitelství o povolení protokolace firmy Národní knihtiskárna I. L. Kober, Praha, 2. června 1862.

⁷⁶ Viz F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný*, sv. 10, *Doslov*, Praha 1873, s. 550.

krámu byl typicky soudobý. Naproti vchodu napříč prodávací pult a na každém konci socha, proti dveřím Palacký, ta druhá tuším Šafařík. Za pultem proti sobě čtyři vysoké psací stoly s příslušnou garniturou vysokých sedadel, což byl tehdy zvyk čistě německý. Měly ten účel, aby pracující měl přehled o vcházejícím zákaznictvu, jinak po dnešním názoru byly nepraktické. Ostatek krámu byly úzké regály až do stropu, také lakovaného, a několik stejně vysokých žebříků.“⁷⁷
V témže roce mu také bylo povoleno zřízení filiálního knihkupectví v Jičíně.⁷⁸

Počátkem 60. let se Kober začíná sblížovat, byť jen nakrátko, s představiteli generace májovců, jejichž snahy o nové přístupy v literatuře podporovala v té době vycházející sbírkou *Slovanské besedy*,⁷⁹ jejichž redaktorem se stává Vítězslav Hálek, mimo jehož román *Komedianti* zde vychází také *První Češka* Karolíny Světlé. Jan Neruda se s Hálkem podílí na přípravách *Slovníku naučného*, v roce 1862 vychází pod záštitou jeho nakladatelství almanach *Máj*. Spojení Kobra s Májovci však nemá dlouhé trvání. Po úmrtí Boženy Němcové Vítězslav Hálek ve svém fejetonu pro *Národní listy* ostře napadl české nakladatele,⁸⁰ a jeho tehdejší zaměstnavatel se „cítil rádky jeho jménem nakladatelů děl českých uražen, a do tak nemilé se dostal [s Hálkem] kontroverse, že následkem jejím se vzdal redakce nadzminěného podniku.“⁸¹ Podotkněme však, že Kobrovo rozhořčení bylo pochopitelné, zejména v souvislosti s Němcovou, kterou se velmi pro své nakladatelství snažil

---

⁷⁷ L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 299 - 300. Toto líčení vychází z autorových vzpomínek ze 70. let 19. století, sám Žižka ovšem zmiňuje, že vnitřek závodu se „dlouhá léta nezměnil“.

⁷⁸ Viz LA PNP, Kober-Salač, Zmínka na nakladatelském letáku z roku 1861. O osudu tohoto knihkupectví však nevíme nic bližšího.

⁷⁹ Viz strana 34.

⁸⁰ Viz V. HÁLEK, *Božena Němcová*, *Národní listy*, 24. ledna 1862, s. 1. V tomto fejetonu Hálek mimo jiné píše: „Praví se o fabrikantech, že tyjí z mozolů dělnických. Ale o našich nakladatelích se může říci, že bohatnou z krve předních duchů našich. Sami si dělají velké kapitály, kupují a staví domy jen z krvavých plodů spisovatelských, a ubohý spisovatel nedostane za svoje dílo ani tolik, aby si mohl suchou kárku denně ve vodě namočit.“ Toto velmi emotivní tvrzení bylo jistě ovlivněno pohnutím nad rakví milované literátky, přesto však vypovídá o poměrech tehdejšího literárního světa. Nutno ovšem podotknout, že vypovídá o poměrech, které v té době svým přístupem právě Kober mění.

⁸¹ K. SVĚTLÁ, *Z literárního soukromí I.*, Praha 1959, s. 294.

získat a jím nabízené podmínky s Hálkovými slovy skutečně nesouzněly.⁸² Otázkou ovšem zůstává, zda výše zmíněný konflikt byl skutečně pravým důvodem Kobrova rozchodu s Hálkem, nabízí se také hypotéza, že představitelé májové družiny se nesnesli s Kobrovým významným spolupracovníkem, redaktorem *Slovníku naučného* Jakubem Malým.⁸³ To by také vysvětlovalo, proč nesetřval v redakci *Slovníku* Jan Neruda. Definitivní rozkol pak zřejmě přinesly události roku 1863 a založení deníku *Národ*.⁸⁴ Jak však dokládá námi citovaný Nerudův fejeton, i generace májová viděla, že „*Kober byl českým knihkupcem a nakladatelem par excellence*.“⁸⁵

Roku 1863 se však nad osobou Ignáce Leopolda Kobra začínají stahovat zlověstné mraky. V tomto roce se Kober dostává do konfliktu s rakouskými úřady; ocitá se před soudem za článek ve svých *Obecních listech*⁸⁶, ve kterém kritizoval státního ministra Antona von Schmerlinga, a je odsouzen ke třem měsícům vězení a propadnutí kauce 300 zl. Po Kobrově odvolání byl rozsudek zrušen a Kober zproštěn obvinění, uznán byl však vinným z přestoupení tiskového zákona a odsouzen k pokutě 50 zl. a propadnutí výše zmíněné kauce.⁸⁷ Pobytu ve vězení však Kober přece jenom neušel. Dne 27. srpna 1863 se zúčastnil demonstrativního přivítání Julia Grégra při jeho návratu z vězení.⁸⁸ Na základě udání byl obviněn z toho, že vhodil do vozu převážející Grégra věnec

---

⁸² Viz L SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ a kol (edd.), *Božena Němcová. Korespondence IV(1859 – 1862)*, Praha 2007, s. 297 – 302. Němcová však odmítala porušit své úmluvy s litomyšlským nakladatelem Antonínem Augustou.

⁸³ Viz strana 60.

⁸⁴ Viz strana 48.

⁸⁵ Viz J. NERUDA, *I. L. Kober*.

⁸⁶ Tento článek se mi nepodařilo dohledat, o tomto procesu - viz *Ze soudní síně*, *Národní listy* 6. května 1863, s. 3. O Kobrovi jako vydavateli a redaktorovi *Obecních listů* viz strana 47.

⁸⁷ Viz LA PNP, Kober-Salač, Výnos c. k. zemského trestního soudu, Praha, 2. června 1863.

⁸⁸ Julius Grégr byl odsouzen 5. června 1863 za celou řadu tiskových přečinů ke 4. měsícům (později zpřísněno na 10) vězení a pokutě 1300 zl. (později 3000). Po celé zemi byla mladému novináři vyjadřována solidarita, „*mnohé obce české jmenovaly ho čestným občanem svým a v českých besedách vyvěšována jeho podobizna s heslem odsouzeného – Raději žalář a okovy než volnost otroka!*“ - viz *Ottův slovník naučný*, heslo Grégr Julius. Výše uvedené nám objasňuje pohnutky dále popsaného soudního procesu s Kobrem a několika dalšími, pro přečiny z dnešního pohledu banální a malicherné.

s trikolórou, a že on a ostatní obvinění⁸⁹ svým počínáním „*najevo dáti chtěli, že Julius Grégr dle jich mínění nevinně trpěl, že čin, který spáchal jej šlechtí, že chvály a oslavování zasluhuje proto, že jednal proti nynějším zákonů.*“⁹⁰ Sám Kober se u soudu, konajícího se dne hájil plameně („*Je mi vskutku pro mne trapné, že ze 4-5000 lidí přítomných, já jediný mám vyvoleným býti za exempl.*“)⁹¹, i díky tomu byli obžalovaní zproštěni obžaloby⁹². Proces s Kobrem byl ale v červnu obnoven a na základě rozsudku z 27. června 1864 byl Kober pro výše uvedený přečin odsouzen k jednoměsíčnímu vězení.⁹³

Pravděpodobně již počátkem 60. let se u Kobra začaly projevovat známky tuberkulózy. Z tohoto důvodu Kober nastoupil svůj trest až 20. dubna 1865, „*kdy nemoc dle zdání soudného lékaře již překážeti nebude.*“⁹⁴ Uvězněn byl ve vězení pod novoměstskou věží, i odtud však vede korespondenci k organizaci činnosti svého závodu. Když se 20. května z novoměstského vězení vrátil, byl „*s velkými sympatiemi přivítán personálem celého nakladatelství svého.*“⁹⁵

Po návratu z vězení se Kobrův zdravotní stav neustále zhoršoval. Práce nakladatelská a problémy jeho syna Karla Bohuše Kobra,⁹⁶ vedly k tomu, že koncem roku 1865 byl upoután na lůžko a lékaři mu zakázali veškerou jeho činnost. „*Po pět měsíců již jsem upoután na lože těžkou nemocí plicní, a dosavad není rozhodnuto, brzo-li se uzdravím v míře takové, bych opět pracovati mohl osobně v závodech svých, jak sobě vřele přeji.*“⁹⁷ V citovaném oznámení Kober sděluje, že práce nakladatelství není nijak ohrožena, a že hned

---

⁸⁹ Spolu s Kobrem byli souzeni František Rošer, jehož obvinění je nám neznámo, Terezie Veselá, Alžběta Veselá, Johanka Václavíková, Anna Troníčková, Anna Veselá a Marie Pollreichová – souzené za to, že coby družičky házely na Grégra květiny a poté „*měly k němu řeč.*“ Celý soud je však víceméně záležitostí týkající se samotného „*Hynka* [jedná se o jediné zčeštění, na které jsem narazil, ovšem kdy jindy jej použít než ve článku na toto téma] *Leopolda Kobra.*“ Viz *Ze soudní síně*, Národní listy 24. května 1864, Praha, s. 3-4.

⁹⁰ Tamtéž, s. 3.

⁹¹ Celá Kobrova obhajova viz tamtéž.

⁹² Viz *Ze soudní síně*, Národní listy 25. května 1864, Praha, s. 3.

⁹³ Viz *Zprávy dne*, *Národ*, 28. června 1864, Praha, s. 2-3.

⁹⁴ Viz LA PNP, Kober-Salač, Výnos c. k. zemského trestního soudu, Praha, 8. únor 1865.

⁹⁵ Viz *Denní zprávy*, *Národ*, 21. května 1865. Praha.

⁹⁶ O soudním procesu vedeném s Kobrovým synem viz strana 27.

⁹⁷ LA PNP, Kober-Salač, Tištěné oznámení obchodním partnerům, Praha 20. května 1866.

po jeho uzdravení budou všechny nutné záležitosti srovnány. Na jaře roku 1866 se na lékařskou radu odebírá do Jánských lázní, „*avšak léčivá moc lázní nedovedla více vyrvati šíp smrti z prsou nenahraditelného bojovníka*. Dne 26. května 1866 Ignác Leopold Kober, největší český nakladatel své doby, umírá.

„Bylo mu teprve jedenačtyřicet let, když podlehl chorobě na úbočí Krkonoš, kde kdysi stávala kolébka jeho rodu a kde mu také vykopali předčasný hrob. Nad ním se ve svorné lítosti na okamžik smířil národ nepřátelsky rozestouplý do dvou táborů. Jan Neruda psal o Kobrovi stejně vřele jako Jakub Mal, a Fr. Lad. Riegrovi odcházel v něm spolupracovník nejinak jako Vítězslavu Hálkovi. Tehdy nad rakví Ignáce Leopolda Kobra uvědomilo si české vzdělanstvo po prvé, že i v knihkupci a nakladateli může národ ztratiti tvůrčí sílu kulturní, že to právě jeho příklad, čistý a zářivý, povzbuzoval a povzbuzuje druhy z povolání, aby srdcem a činem vyznávali duchovní poslání kobrovské. Také český stav nakladatelský má svou křišťálovou skříňku se srdcem rekovým.“⁹⁸

I. 3. Nakladatelství I. L. Kober po smrti svého zakladatele (1866 – 1869)

Po Kobrově smrti přechází závod na základě vdovského práva do rukou jeho ženy Karoliny Kobrové. Nakladatelova manželka se během jeho života záležitostmi souvisejícími s nakladatelstvím neúčastnila, pohybující se spíše ve společenských kruzích pražského měšťanstva.⁹⁹ Nepřekvapí tedy, že řízení celého podniku přešlo do rukou jejího obchodvedoucího Františka Augustina Urbánka,¹⁰⁰ který byl zároveň poručíkem nezletilého jediného Kobrova syna

---

⁹⁸ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 22.

⁹⁹ Viz L. K. ŽÍŽKA, *Paměti a osudy*, s. 82.

¹⁰⁰ Františku Augustinu Urbánkovi (1842 – 1919) bylo v té době pouhých čtyřiaadvacet let, to že tak mladý dosáhl tohoto vysoké postu, svědčí o jeho schopnostech. Roku 1871 si zřídil vlastní nakladatelský závod, vydávající mimo pedagogické literatury zejména noty a hudebniny, jejichž

Karla Bohuše. Ten se v roce 1864 postaral o justiční případ, který v té době rezonoval celou Evropou.

O případu mladého Kobra podal vyčerpávající studii německý bohemista a historik Stephan Niedermeyer,¹⁰¹ proto zde zmíníme jen základní fakta. Karel Bohuš Kober začal v šedesátých letech studovat v Praze, ale odtud ho otec po krátké době dal do vzdělávacího ústavu ve Vídni. Zde se Karel Bohuš v lednu 1864 zapletl do dětinského spiknutí, kdy on a jeho dva přátelé (jeden Polák, druhý Maďar, což dodávalo případu ještě další konotace) plánovali atentát na rakouského císaře. Jejich „spiknutí“, jehož organizace i naplánování odpovídaly jejich věku a pubescentnímu nadšení, bylo udáno rakouské policii a všichni zúčastnění byli dne 13. září pro velezradu odsouzeni k pěti letům těžkého žaláře. Rakouský tisk poukazoval v tomto případě na bídnou kvalitu českého školství, tisk zahraniční pak na bídnou kvalitu vlády rakouského mocnářství. Karel Bohuš v žaláři strávil necelý rok, než byl na žádost svého otce propuštěn.¹⁰² Je však více než pravděpodobné, že na zdravotním stavu delikventova otce se tyto události projeví více než neblaze.

Vraťme se ale zpět k nakladatelství. Prosperita firmy v prvních letech po smrti jejího zakladatele ukazuje, že celý podnik stojí na pevných základech.¹⁰³ František Augustin Urbánek si v roli vedoucího závodu vedl více než zdatně.¹⁰⁴ Produkce nakladatelství si stále udržuje vysokou úroveň, je pokračováno ve všech důležitých dílech započatých jeho zakladatelem, výraznější problémy nastávají pouze při vydávání *Slovníku naučného*.¹⁰⁵ V nakladatelství začíná

---

vydávání v Čechách víceméně založil. Byl také velice činný pro organizaci české bibliografie – redigoval Douchův *Knihopisný slovník*, v letech 1869 – 1884 vycházel pod jeho redakcí *Věstník bibliografický*.

¹⁰¹ Viz S. NIEDERMEYER, *Geheime Verschwörung mit Königsmord. Ein Kriminalfall aus dem alten Wien*, in: M.HETTLING, U. SCHIRMER, S. SCHÖLTZ (edd.), *Figuren und Strukturen, Historische Essays für Hartmut Zwahr zum 65. Geburtstag*, München 2002, s. 423 – 442.

¹⁰² Ve výše uvedené studii je také vyslovena zajímavá myšlenka, že celá událost inspirovala Ludvíka Kunderu při psaní jeho románu *Žert*, tuto domněnku však autor nepotvrzuje - viz tamtéž s. 439- 431.

¹⁰³ K. NOSOVSKÝ, *Knihopisná nauka*, s. 283.

¹⁰⁴ Viz citovaná díla K. Nosovského a L. K. Žižky, zmínky na mnoha místech.

¹⁰⁵ Viz strana 62.

působit František Zákrejs,¹⁰⁶ jenž brzy přebírá redakci nově vycházející *Národní bibliotéky*¹⁰⁷ a po odchodu Urbánka v roce 1871 se stává, spolu s Janem Bedřichem Pechtlem¹⁰⁸, ústřední postavou celého podniku.¹⁰⁹ V této době své učení u Calveho¹¹⁰ ukončuje Karel Bohuš Kober a roku 1870 se ujímá vedení podniku založeného svým otcem.

Ocitl se tak v nelehké pozici. Měl navázat na vynikající tradici svého otce a dále ji rozvíjet. Mladý Kober se snažil vést podnik, jak nejlépe dovedl, chyběly mu však právě ty vlastnosti, které jeho otci umožnily dovést podnik k vrcholné úrovni. Karel Bohuš nebyl zdaleka tak houževnatý a schopný reagovat na potřeby doby, neměl ani průbojnost, která byla tolik prospěšná jeho otci.¹¹¹

Své uplatnění hledal spíše v činnosti literární a sportovní. Psal povídky ze společenského života, překládal pohádky Hanse Christiana Andersena a věnoval se velmi šachu, o kterém naspal dvě příručky. Ve své době byl známým sportovcem, vystupoval jako velmi aktivní člen Sokola, k jeho zásluhám patří také průkopnictví veslařského sportu u nás. Pro řízení nakladatelství však příliš dispozice neměl. Věren zásadám svého otce, pokračuje v jeho původním programu, ale nijak jej nerozšiřuje. Tak se stalo, že to, co bylo za vedení Ignáce Leopolda u firmy I. L. Kober progresivní, za Karla Bohuše stagnuje a zastarává. Nakladatelství pomalu ztrácí své vedoucí postavení a iniciativy se ujímají nové závody Jana Ottý, Františka Šimáčka, Josefa Richarda Vilímka a dalších. Snad na této věci není nic překvapivého, prospektor nakladatelského řemesla vytyčí cestu, po které pak výše zmínění kolonizátoři českého knižního trhu jdou vstříc svým cílům, berouce si svého předchůdce za vzor.

---

¹⁰⁶ František Zákrejs (1839 – 1907), rodák z Poličky, byl jedním z největších znalců literatur celého světa své doby. Mimo to byl také plodný překladatel a autor mnoha spisů a divadelních her.

¹⁰⁷ Viz strana 40-41.

¹⁰⁸ Jan Bedřich Pechtl (1837 – 1893), od roku 1871 obchodvedoucí u Kobrový firmy, byl dle soudu L. K. Žižky hlavním důvodem toho, že se podnik nezhroutil hned po odchodu Urbánkové - viz L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 301- 302. O jeho osudech však nevíme nic bližšího.

¹⁰⁹ O postavení Zákrejse v Kobrově podniku viz např. K. SVĚTLÁ, *Z literárního soukromí II.*, Praha 1959, s. 480.

¹¹⁰ Staré pražské knihkupectví, v té době již pomalu ustupujícího ze své dřívější slávy.

¹¹¹ Viz E. BASS, *Oba Koberové*, s. 357.

V 80. letech má firma I. L. Kober v českém knižním světě stále ještě dobré jméno, „*ale paní Karolina Kobrová, dáma na svoji obtloustlost a malou postavu velmi pohyblivá, už obcházela se směnkami přátele firmy.*“¹¹² Koncem 80. let se u syna velkého nakladatele, který stále více podléhá vyčerpání, jež mu přináší vedení rodinného podniku, začíná projevovat, zřejmě dědičná, tuberkulóza. Karel Bohuš Kober podlehl této chorobě 2. října 1890, ve stejném věku jako jeho otec.

Po jeho smrti se vedení závodu ujímá tehdy dvaadesátiletá Karolina Kobrová. Vedla jej ještě šest let, zániku kdysi slavného podniku však již nemohla zabránit. „*Zamlklé hovory vedly se u Kobra, kde ovzduší za vlády paní Karoliny působilo tísnivě.*“¹¹³ Nakladatelství bylo v té době již velice silně zadluženo, v roce 1888 podnik jako vedoucí přebírá Josef Salač, který působí v podniku již od roku 1873 jako sekvestor jeho věřitelů.¹¹⁴ Karolina Kobrová již nebyla schopna pro vysoké zadlužení firmu udržet a roku 1896 byla nucena podnik odprodat. Ke koupi se spojil Josef Salač s pražským právníkem Vilémem Nesslem a Kobrovo nakladatelství se za 50 000 zl. stalo jejich vlastnictvím.¹¹⁵

Karolina Kobrová, „*po skvělé epoše svého života ubohý ztroskotanec,*“¹¹⁶ umírá v bídě dne 10. dubna 1905. Její vnuk Karel, který se podle knihkupeckých legend živil po pražských kavárnách hrou na klavír a žebral u pražských nakladatelů odvoláním na svůj původ,¹¹⁷ zemřel neznámo kdy.

Tak skončil příběh rodu Kobrova „*jehož náhlý vzestup, krátké skvělé působení, dlouhý soumrak a tragický konec nemají rovného v dějinách knihkupeckého stavu.*“¹¹⁸ Příběh Josefa Salače (1858 – 1834) již není

---

¹¹² L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 116.

¹¹³ Tamtéž, s. 268.

¹¹⁴ Viz L. K. ŽIŽKA, *Josef Salač, jubilat – k výročí jeho 75. narozeninám*, Československý knihkupec 41, 1933, s. 41.

¹¹⁵ Viz tamtéž, s. 42.

¹¹⁶ L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 126.

¹¹⁷ Viz tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 123.

předmětem této práce. Pod jeho vedením firma, nesoucí stále hrdě jméno I. L. Kober, zažila ještě jednou svůj vzestup jako nakladatelství pedagogické a odborné literatury, pod vlivem události února 1948 firma I. L. Kober zaniká po 103 letech své existence v roce 1949.

II. Produkce nakladatelství Ignáce Leopolda Kobra (1857 – 1866)

II. 1. Sbírkový vydávaný nakladatelství I. L. Kober

V letech 1857 – 1866 vycházelo v Kobrově nakladatelství celkem devět sbírek, jejichž zaměření je velice různorodé a odráží šířku nakladatelova zájmu. V podstatě je zde možné sledovat tři hlavní tendence: jednak literaturu naučnou, jejímž prostřednictvím chtěl Kober zvýšit všeobecnou vzdělanost v českých zemích, dále systematické vydávání spisů významných českých autorů oné doby, které si kladly za cíl pomocí literatury formovat české národní vědomí, a vydávání děl významných světových (a ovšem zejména slovanských) autorů, jejichž zpřístupněním se česká společnost měla zařadit do literárního kontextu evropského.

Budeme-li na Kobra nahlížet jako na člověka na pomezí doby staré a nové, nejjasnějším odůvodněním tohoto pohledu bude jeho činnost nakladatelská. Jeho spisy naučné „*podání sice populárního, ale základu vědeckého*“¹¹⁹, mající v podstatě učebnicový charakter,¹²⁰ a vydávání děl významných obrozeneckých českých autorů konečně naplnilo snahy započaté již koncem 18. století. „*Byl to v podstatě program národní literatury a národní vědy, jak jej formuloval Josef Jungmann a František Palacký.*“¹²¹ Tímto směrem se v té době již zajisté nakladatelé vydávali, ale spíše nahodile a bez jakéhokoliv jednotícího prvku,¹²² teprve Ignác Leopold Kober vkládá do vydání svých děl komplexní přístup a svojí nakladatelskou zručností mnohá díla pro značnou část společnosti objevuje. „*Každý uvědomělý Čech ví a vděčně uznává, že kdyby nebylo Kobrovy podnikavosti, posud bychom snad ani neznali obrazy*

---

¹¹⁹ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 14.

¹²⁰ Míňny jeho spisy věnující se hospodářství, zemědělství, lesnictví, kovoobrábění, ale také díla matematická, pedagogická, právníká a mnoho dalších - viz dále.

¹²¹ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 14 – 15.

¹²² Viz A. NOVÁK - J. V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 467, 483 aj. nebo J. NERUDA, *Ignác Leopold*.

Tyla, Rubeše, Poláka, Langra, Klicpery, Chocholouška. O valnou část rozmnožil Kober takto onen jediný poklad našeho národa, z něhož může se tento vždy znovuzrodit, znovu vzkřísit. ¹²³

Na druhou stranu, vydávání moderní světové vědecké literatury¹²⁴ a soudobé zahraniční prózy naslouchá volání nastupující generaci májové; „*Učme se od národů jiných, poznejme stupeň jejich vývinu a zpracujme pak v sobě vše v celek nový s tím, co jsme s mateřským mlékem již obdrželi a ve vlastech svých znali.*“¹²⁵ Ačkoliv je myšlenkově Kober řazen ke generaci předmájovské¹²⁶ a také on sám se hlásí k politickému táboru staročechů, s nastupující generací udržuje čilé styky; ku prospěchu české knihy jej „literárně-ideologická“ řevnivost těchto dvou stran míjí. Almanach *Máj* z roku 1862 je tištěn v jeho podniku, redaktorem a duševním motorem Slovanských besed (viz dále) je Vítězslav Hálek,¹²⁷ význačná je také jeho spolupráce s Karolínou Světlou a jinými.

Časově první sbírkou byly *Besedy katolické*. Tato sbírka „*spisův zábavných i vzdělávatelných v duchu katolickém*“ však vycházela pouze v roce 1860 a obsahovala dva svazky povídek pražského kněze Václava Svatopluka Štulce¹²⁸ s názvem *Cesty boží milosti*. Sbírkou měla vycházet v tříměsíčním cyklu, cena za vázané vydání byla 60 kr. O důvodu brzkého ukončení této sbírky se můžeme pouze dohadovat, pravděpodobné je, že Štulec, jenž byl iniciátorem této sbírky, byl téhož roku zvolen vyšehradským kanovníkem a také začíná

---

¹²³ J. NERUDA, *Ignác Leopold*.

¹²⁴ Reprezentované zejména jeho Bibliotékou historickou a jazykovými příručkami - viz dále.

¹²⁵ Viz J. LEHÁR a kol., *Česká literatura*, s. 263.

¹²⁶ Viz A. NOVÁK – J. V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 491.

¹²⁷ Redakci tohoto podniku Hálek, pravda, po roce opouští - viz s. 24.

¹²⁸ Václav Svatopluk Štulec (1814 - 1887), český katolický kněz, básník a publicista byl hlavní představitel českého vlasteneckého katolictví vrcholné fáze národního obrození. Pro svoje násilné propojování katolicismu a vlastenecké politiky byl mezi současnickou inteligencí značně neoblíbený. Jeho souborné spisy později u Kobry vyšly v letech 1874 a 1878.

vydávat vlastní politický týdeník *Pozor*.¹²⁹ Jeho časové možnosti byly tedy zřejmě velice omezené.

Na sebrané spisy Josefa Kajetána Tyla navazovala v letech 1860-1863 sbírka *Spisy výtečných českých básníků novověkých*, tvořená pěti částmi, z nichž každá zahrnovala dílo jednoho autora. V první části vydal Kober souborné spisy Františka Jaromíra Rubeše ve čtyřech dílech (1. vydání 1860, 2. vydání 1861). Následovaly sebrané spisy Jaroslava Langera ve dvou vydáních (1860, 1861), ve třetí části vyšly dvoudílné spisy Karla Hynka Máchy. Nejrozsáhlejší bylo devítidílné dílo Václava Klimenta Klicpery v letech 1862 - 64, závěrečná pátá část náležela spisům Miloty Zdirada Poláka vydaná ve dvou dílech roku 1862. Sbírkou byla vydávána v sešitech každé tři týdny, cena za jeden sešit byla 28 kr. Vydávání této sbírky lze chápat jako vlastenecké vystoupení jejího nakladatele, známého do té doby spíše stále jako vydavatele knih a časopisů německých. Sbírkou *Spisy výtečných českých básníků novověkých* Kober vytváří první ucelený fond základních děl tehdejší obrozenecké literatury. „*Nejednou již bylo projeveno přání, aby rozptýlená díla takových výtečníků našich byla snešena, a pro okrasu literatury vydána.*“ Propagační leták hovoří o „*neočekávaně skvělém výsledku*“ této sbírky; není pochyb, že právě tento nakladatelský počín byl pro Kobera zásadní nejen pro jeho vzrůstající prestiž, ale také svým komerčním výsledkem. „*Literární věda má dnes mnohou námitku proti těmto kobrovským „Spisům“, které poněkud lehkomyšlně nahrazovaly nedostatek školených vydavatelů, ale ústřední záměr Kobrův byl stejně správný jako ušlechtilý: rozptýlené práce vřdčích spisovatelů měly býti shrnuty v přehledné úplnosti, jako jejich odkaz národu, z něhož se podle slov nekrologu Nerudova může tento znovuzrodit, znovu vzkřísit.*“¹³⁰ Tento záměr byl v plné šíři realizován až po Koberově smrti sbírkou *Národní Bibliotéka*.

---

¹²⁹ Později vychází jako deník *Pozor: Nové občanské noviny*, koncem roku 1862 byl úředně zastaven, následně vycházel krátce do listopadu 1863.

¹³⁰ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 16-17.

Další sbírkou, zaměřenou na krásnou literaturu, byly v letech 1861 – 1864 *Slovanské besedy*. Iniciátorem této sbírky byl Vítězslav Hálek, jehož cílem byl pravidelný podnik, vydávající zejména kvalitní překlady z cizích slovanských literatur. Hlavním důvodem bylo Hálkovo okouzlení ruským realistickým románem, do té doby v Čechách prakticky neznámým.¹³¹ Protože Hálek neovládal ruštinu, spojil v této práci síly s překladatelem Emanuele Vávrou.¹³² První ročník byl redigován Hálkem samotným, jeho román *Komedianti* sbírku také otevřel. V dalších již jméno redaktora uvedeno nebylo. Mezi nejvýznamnější počiny *Slovanských besed* můžeme zařadit Gončarovova *Oblomova* (1862), Gogolovy *Mrtvé duše* (1862), obojí v překladu Emanuela Vávry, či román *Ďábel* polského autora Jozefa Ignaci Kraszewského (1863) v překladu Františka Ladislava Vorlíčka. Vychází zde však také významná díla českých autorů, například *První Češka* Karolíny Světlé (1861) nebo román *Z malého světa* od Gustava Pflegra Moravského (1864). Celkem bylo vydáno 16 děl ve 36 svazcích, cena jednoho svazku v tuhé vazbě byla 68 kr. Původní Hálkův záměr (zejména co se ruské literatury týče¹³³) zůstal nenaplněný, neb „*hodina pro plné pochopení a plodné přijetí tohoto nového realismu v Čechách ještě neuderila*“¹³⁴ a vydávání bylo po třech letech zastaveno, pravděpodobně pro malý čtenářský zájem.¹³⁵

---

¹³¹ Zájem o ruskou literaturu u nás počíná však již ve 40. letech Karel Havlíček Borovský svojí propagací „Mikoláše“ Gogola, první překlad Gogolových děl pořizuje Karel Vladislav Zap již v době svého úřednického pobytu ve Lvově (1836-45) - viz A. NOVÁK – J.V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 486 a 636.

¹³² Emanuel Vávra (1839 – 1891) byl jedním z mála tehdejších překladatelů z ruštiny (a francouzštiny), redaktor *Národních listů*, po roce 1870 gymnaziální profesor v několika ruských městech. V roce 1867 se zúčastnil památné pouti Slovanů na Rus. K překladatelské práci se zřejmě dostal právě díky *Slovanským besedám*.

¹³³ Hálek se propagací ruské literatury věnoval neúnavně i nadále, jejího rozšíření v českém literárním povědomí se však nedožil - ruský realizmus se u nás rozšiřuje až koncem 19. století, díky vydávání v Šimáčkově *Románové knižnici Světozora* (1887 – 1898) a zejména Ottově *Ruské knihovně* (1888-1929).

¹³⁴ A. NOVÁK – J.V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s.487.

¹³⁵ O nezájmu čtenářů hovoří také leták z roku 1863, který oznamuje, že již „*druhé pouti Slovanských besed nepříliš příznivého dostalo se účastenství*.“

Čtvrtou a poslední sbírkou v této oblasti Kobrovy nakladatelské činnosti byl (i když jen krátce) *Divadelní ochotník*, věnující se představování zejména českých divadelních her, kterou však Kober nezaložil. Sbíрка začala vycházet v roce 1861, kdy ji u Kateřiny Jeřábkové vydával Josef Mikuláš Boleslavský. Po smrti Jeřábkové vychází dva svazky u Kobra; po jeho smrti si sbírku pod svá křídla bere bývalý Kobrův spolupracovník Mamert Knapp, v jehož podniku vycházela do roku 1899, kdy změnila svůj název na *Ochotnické divadlo*.¹³⁶ V Kobrově nákladu vyšly veselohry *Byl v Paříži* Františka Josefa Jankeho a *Boucharon* Františka Ferdinanda Šamberka, sešitové vydání bylo k dostání za 46 a 39 kr.

Druhá linie Kobrovy nakladatelské produkce je soustředěna v pěti sbírkách, obsahujících literaturu populárně-naučnou, odbornou či učebnicového charakteru. Tuto činnost v souvislosti s Kobrem literární badatelé prakticky nezmiňují, přesto měla pro vývoj české vzdělanosti a vývoj samotného Koberova podniku přinejmenším stejný význam, jako vydávání děl krásné literatury. Při vydávání sbírek naučných si Kober počíná podobně jako při vydávání děl beletristických, na rozdíl od nahodilých nákladů doby minulé je vydává systematicky a přináší tak první ucelené soubory naučné literatury k jednotlivým tématům. Jan Evangelista Purkyně se v roce 1863 vyjadřuje o Kobrově naučné produkci takto: „*Pro naši literaturu jsou tyto práce tím veledůležitě, že pojednou dokonalý přehled všech nauk se nám do rukou dostává.*“¹³⁷

Časově vůbec první sbírkou, kterou Kober vydával, byla *Průmyslová škola*, která vycházela v letech 1858-1862. Sbíрка přinášela učebnicovou literaturu zabývající se základy geologie, chemie, matematiky, geometrie a strojírenství, tedy exaktních věd, pro něž podobné učebnice či přehledy v oné

¹³⁶ Viz A. NOVÁK – J.V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s.577.

¹³⁷ Nutno ovšem podotknout, že Purkyně měl toho času záštitu nad Kobrovou *Průmyslovou školou* – k tomu - viz dále. Citovaná slova jsou z propagačního letáku, upozorňujícího na vydání Schoedlerovy *Knihy přírody*; pro Kobrovu reklamní zručnost bylo vůbec typické množství posudků od významných mužů své doby, kterými jeho propagační materiály byly doplněny.

době byly nedostatkové. Autory těchto učebnic byli členové učitelského sboru tehdejší Pražské průmyslové školy,¹³⁸ záštitu nad sbírkou měl její tehdejší ředitel Jan Evangelista Purkyně. Opět se projevuje Koberovo umění vybírat a vyhledávat dobré spolupracovníky. Předpokládáme-li, že *Průmyslová škola* byla prvním větším Koberovým nakladatelským počinem, můžeme na tomto příkladu doložit jeho činnost: mladý nakladatel si uvědomuje nedostatek trhu (a ovšem také i nedostatek ve vzdělání národa), kontaktuje instituci¹³⁹, která v té době spíše živoří v provizorních podmínkách, a s pomocí jejích členů vydává dílka, z nichž mají prospěch obě strany.¹⁴⁰ Stejně jako u *Spisů výtečných českých básníků novověkých* Kober svojí *Průmyslovou školou* získává jak finanční profit, tak jméno mezi pražskými nakladateli. Do roku 1863 sbírka obsáhla celkem 11 svazků v 29 vydáních, ceny se pohybovaly mezi 36 kr. až 1 zl., 24 kr. za vázané vydání. Ukončení sbírky roku 1863 pravděpodobně souvisí s osamostatněním Průmyslové školy a rozmachem její činnosti, ve spolupráci ovšem obě strany i nadále pokračují; Kober učebnice vydává i nadále, ovšem již ne pod hlavičkou *Průmyslové školy*.¹⁴¹

Povzbuzen úspěchem výše popsané sbírky, začíná Kober roku 1862 vydávat *Dívčí školu – Stručný výbor vědomostí, českým dívkám nejpotřebnějších*. Důvody nám ozřejmuje dobový leták, kde se dočteme, že „všechno skorem, co posud pro školy nového a prospěšného se stalo, týká se škol pro jinochy; pro dívčí školy, ač na nich visí celé znovuzrození rodinných

---

¹³⁸ Průmyslová škola byla založena Průmyslovou jednotou roku 1857, až do roku 1863 však neměla samostatný statut a byla přičleněna k 1. Pražské reálce.

¹³⁹ Tuto domněnku ovšem nemůžeme nijak doložit, nicméně předpokládám, že Purkyně měl v té době dozajista vynikající styky s předními nakladateli té doby (a své spisy vydával ponejvíce u Jana Gotfrieda Calveho, jednoho z nejváženějších nakladatelských podnikatelů té doby), proč by se tedy obracel na mladého Kobru, na jehož koncesi dosud schnulo kulaté razítko pražského magistrátu?

¹⁴⁰ Soudě dle dobových letáků měla *Průmyslová škola* velice dobrou prodejnost, např. *Základové technologie* od Josefa Baldy vyšla roku 1864 již ve svém čtvrtém vydání (první vydání vyšlo roku 1861). Průmyslová škola se v té době potýkala s velkými finančními problémy (až do roku 1863 hradila Průmyslová jednota provoz školy bez jakýchkoliv subvencí, pouze vlastními prostředky) výhodnost tohoto podniku je tedy možné předpokládat i pro školu, nehledě na rozšíření povědomí o jejím působení.

¹⁴¹ V propagačních materiálech je nadále najdeme jako *knihy pro potřeby školní*.

našich, posud nepřirozených poměrů, zůstaly jen tužby a přání.“ Sepsáním byli pověřeni opět členové učitelského sboru jedné školy, tentokrát Vyšší dívčí školy v Písku,¹⁴² jejíž tehdejší ředitel Josef Pažout¹⁴³ sbírku řídil. *Dívčí škola* zahrnovala učebnice literární a jazykové, náboženské, matematické, fyzikální a přírodovědné, v porovnání s *Průmyslovou školou* jsou tyto ovšem velice zjednodušené.¹⁴⁴ Sbírkou vycházela až do roku 1872 a obsáhla celkem 17 svazků, do roku 1866 jich vyšlo deset. Cena se pohybovala od 56 kr. po 1 zl., 32 kr. za vázané vydání.

V roce 1862 začíná Kober vydávat rozsáhlou sbírku *Rolník nového věku*. Pro redakci této „*knižnice knih naučných a promyslných, pro hospodáře, kterýmž záleží na tom, aby na živnostech rolnických většího užitku se získalo, a povolání rolnické povzneslo se ku ctihodné dokonalosti*“, získává Kober ředitele rolnické školy v Libverdě u Děčína Karla Lambla,¹⁴⁵ který sbírku řídil spolu se svým bratrem Janem Babtistou. V této edici vycházely příručky pro malé i velké zemědělce, které přinášely informace a praktické rady pro rostlinné i živočišné hospodaření včetně základních zásad veterinárního lékařství. Ač je tato sbírka poněkud ve stínu ostatních Kobrových podniků, patří k jedněm z nejzásadnějších nakladatelských počínů 19. století. Lambl v *Rolníkovi nového věku* položil základ moderního zemědělského názvosloví platného dodnes, díla v této sbírce obsažená velkou měrou přispěla k prudkému rozvoji českého

---

¹⁴² Jako jedna z prvních vyšších škol určených dívkám u nás byla písecká škola založena roku 1861, dva roky před založením Vyšší dívčí školy Pražské; opět doklad Koberovy pohotovosti (pravdou ovšem je, že nevíme, kdo s touto myšlenkou přišel první)

¹⁴³ Josef Pažout (1825 – 1867), spisovatel, pedagog a (slovy dneška) písecký komunální politik, patřil k zásadním postavám českého dívčího vzdělávání. Mimo založení školy v Písku se podílel i utváření školy pražské a sepsal množství knih dívkám určených. Zajímavostí je, že Pažout v Písku s velkým úspěchem vydával *Zlatou knihu dívek českých*, což byl dívčí zábavně-naučný časopis vydávaný formou jednotlivých *Zlatých lístků* či *Zlatých klasů*, které si dívky do *Zlaté knihy* kompletovaly. S nadsázkou se dá říci, že *Zlatá kniha* byla předchůdcem dnešních dívčích časopisů.

¹⁴⁴ Pro genderovou historii by bylo jistě zajímavé sledovat rozdíly mezi těmito dvěma druhy učebnic, *Dívčí škola* je skutečně pojednána s (pro dnešní dobu až urážlivou) jednoduchostí a stručností.

¹⁴⁵ Karel Milan Lambl (1823 – 1894) platil v druhé polovině 19. století za jednoho z největších hospodářských odborníků v monarchii. Základem mu byla vynikající znalost mnoha jazyků, která mu umožňovala nejen čerpat vědomosti z cizích literatur (které tvoří základy *Rolníka nového věku*), ale také působit v zemích celé Evropy.

zemědělství a potravinářství.¹⁴⁶ Výjimečná byla tato sbírka také svojí úpravou, vycházela sice pouze v sešitovém vydání, množství a výprava velmi detailních dřevorytů byla na tehdejší produkci velmi nadprůměrná; jednotlivé svazky si přesto zachovávaly velice příznivou cenu, pohybující se v období Kobrově mezi 28 a 48 kr. Do roku 1866 dosáhla celkem 26 svazků, dále pak byla vydávána do roku 1888, kdy byla ukončena 53. svazkem.

Roku 1861 můžeme v nakladatelském prospektu Kobrova podniku číst: *„V takovém stavu věcí, kdežto se jazyk náš má opět státi nástrojem veškerého vzdělávání národního, nastává nám tím pilnější povinnost, abychom v něm skládali vše, čeho ke vzdělání myslí a ušlechtnění srdce zapotřebí. Čechoslovan má čísti v jazyce svém všecko, co nejvýtečnější duchové všech dob a národů napsali. Jazyk náš má úplně stačiti k nabytí všech vědomostí, kterých při člověku vzdělaném vyhledáváme. Tu pak zapotřebí, abychom mimo samostatné původní díla o věcech svých domácích z cizích jazyků, kde co nejlepšího vybírali a na jazyk náš svědomitě překládali. Uznávše důležitost, ano nevyhnutelnou potřebu této cesty, umínili jsme si vydávati díla nejznamenitějších historiků všech věků i národů. Co se týče výboru děl, ježto veřejnosti podávati hodláme, bude zřetel náš obrácen k tomu, aby jenom díla i obsahem i formou výtečná se překládala, díla, kterými by se literatura naše opravdu obohacovala. Mimoto i k tomu hleděti chceme, aby zvláště takové doby z dějin národů se líčily, ve kterých vodící hvězdy člověčenstva: vzdělanost a ušlechtilost – svoboda – v popředí se staví, jichžto pozorováním čtenář by porozuměl věku svému.“* Toto téměř osvícenské prohlášení, tak odlišné od vlasteneckého pojetí obrozenecké historiografie, oznamuje vydávání další výrazné sbírky Kobrova nakladatelství – *Bibliotéky historické*. Hlavní hybnou silou tohoto na svojí dobu velice pokrokového podniku byl literární historik, politik a anglofil Václav Zelený, pracující v té době pilně na *Slovníku naučném* a v redakci Kobrem vydávaných

---

¹⁴⁶ Viz webové stránky České akademie zemědělských věd www.cazv.cz, stav ze dne 3. 8. 2008.

Obecních listů. Sbíрку zahájil v „běhu prvním“ jeho „*dokonalý překlad*“¹⁴⁷ sedmisvazkových *Dějin anglických* Thomase Babingtona Macaulaye, následovaly *Dějiny panování Filipa II., krále španělského* od Američana Williama Hicklinga Prescottta, v překladu Michala Tejřovského. „*Dějiny přestávají být nástrojem národního buditelství domácího a jsouce zároveň předmětem světovějšího poznání i pomůckou občanské výchovy, zprostředkují spojení s Evropou – i mimo oblast literární nadchází v Čechách období májovské, a I. L. Kober se rychle orientuje v novém světě a uprostřed jeho hodnot.*“¹⁴⁸ V „běhu druhém“ se již nastolený trend „světovosti“ poněkud vytrácí¹⁴⁹, přesto je nutno považovat edice pramenů k českým dějinám *Staré paměti dějin Českých - Monumenta Historiae bohemica* za důležité příspěvky k tehdejší historiografii: *Dekrety Jednoty Bratrské*¹⁵⁰, připraveny k vydání Antonínem Gindelym, jenž byl také iniciátorem a redaktorem této edice, *Pavla Skály ze Zhoře Historie Česká* v redakci Karla Tieftrunka a *Paměti nejvyššího království Českého Viléma hraběte Slavaty* v redakci Josefa Jirečka. Gindely sbíрку *Monumenta Historiae bohemica* plánoval jako velkolepý soubor, „*který veškeré prameny dějin českých zahrnovati bude, jenom ty vyjímaje, které již jiní zkoumatelé, zvláště pan Palacký ve svém Archivu českém veřejnosti předložili,*“¹⁵¹ nicméně její vydávání končí roku 1870 druhým dílem *Jednání a dopisy konzistoře katolické i utrakvistické* v redakci Klementa Borového.¹⁵² Přese všechny zásluhy druhého „běhu“ je však nutno konstatovat, že původní záměr Zeleného vydávat moderní světovou historiografii byl přebit záměrem

---

¹⁴⁷ Viz A. NOVÁK – J.V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s.620.

¹⁴⁸ A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 19.

¹⁴⁹ O komerčním úspěchu předchozích „revolučních“ děl nám není známo nic, vzhledem k absenci komentářů o čtenářském úspěchu, pro Koberovy reklamy poměrně typické, můžeme předpokládat, že výsledek nebyl zcela přesvědčivý.

¹⁵⁰ Na jejímž vydání pracoval také tehdejší mladý Gindelyho „adjunkt“ Josef Emler.

¹⁵¹ J. JIREČEK (ed.), *Viléma hraběte Slavaty paměti*, díl první, Praha 1865, s. 18. Celý podnik byl realizován hlavně díky finanční podpoře předních českých (a politicky činných) představitelů tehdejší české šlechty - viz tamtéž.

¹⁵² Gindely se posléze realizuje zejména ve vydávání edice „*Sněmy české od roku 1526 do naší doby*“.

„vzdělávání s vědomím politickým, co první a hlavní krok ku povznesení národu našeho“¹⁵³, což lze v kontextu tehdejšího nakladatelského podnikání chápat jako krok zpět. Ceny *Bibliotéky historické* byly jednotné, 48 kr. za sešit.¹⁵⁴

Jako poslední popsanou edici, *Sbírku zákonů rakouských*, inicioval Kober, sám s rakouskými zákony přicházející do styku více než by mu bylo milé¹⁵⁵, v roce 1863 pod vedením Jakuba Škardy.¹⁵⁶ Kober v předmluvě *Obecného zákona trestního* píše: „U nás málo ještě bylo o to dbáno, aby zákony došly rozšíření potřebného, neb kromě říšského a zemského zákonníka není žádné sbírky zákonů v jazyce českém, a i tyto v novějším čase nevydávají se po česku, tak že obsahují jenom zákony za několik let, kdežto starších i novějších mnohdy ani dostati nelze. Pak ovšem tomu, kdo jen česky rozumí, krušno jest, znáti zákonů takových.“¹⁵⁷ Posílit právní vědomí, značně narušené vnitropolitickou atmosférou 50. let,¹⁵⁸ byl zajisté počín záslužný a dle dobových letáků se setkal se značným čtenářským úspěchem. Ve sbírce byly vydány tři svazky (mimo zmíněného ještě výklad tehdejšího živnostenského řádu od Františka Uhera a samostatný tiskový zákon), jejich cena byla 1 zl. 28 kr. za svazek vázaný v plátně.

Pro úplnost ještě v krátkosti popíšeme nejvýznamnější sbírky vydávané nakladatelstvím I. L. Kober po smrti jeho zakladatele. Koberův úmysl, vytvořit základní fond děl české literatury, byl plně realizován až po jeho smrti v *Národní bibliotéce*. Jako redaktor je v prvních svazcích uveden Václav Nebeský, ve svazcích pozdějších již redaktor uveden není, je ale pravděpodobné, že edici řídil (jako ostatně v 70. a 80. letech u Koberů vše)

---

¹⁵³ Viz propagační leták *Bibliotéky Historické* z roku 1866.

¹⁵⁴ Např. sedm dílů *Dějiny anglických* vyšlo v 26 sešitech, cena všech dílů byla 12 zl. 48 kr.

¹⁵⁵ O tom, že sbírku inicioval sám Kober, svědčí poznámka v jednom ze svazků: „Napsali jsme tedy na vyzvání p. nakladatele...“ - viz F. UHER, *Nový živnostenský řád a jak se mu má rozuměti*, Praha 1864, s. 7.

¹⁵⁶ Jakub Škarda (1828 – 1894) byl českým politikem a ceněným pražským advokátem své doby. Ve svém politickém postoji se on a jeho tzv. Škardova skupina pohybovali v neustálém lavírování mezi mladočechy a staročechy.

¹⁵⁷ J. ŠKARDA, *Obecný zákon trestní se zákonem o lichvě a řádem tiskovým*, Praha 1863, s.12.

¹⁵⁸ Viz např. O. URBAN, *Česká společnost 1848-1819*, Praha 1982, s. 109-112.

František Zákrejs. Iniciativa k vydávání zřejmě vyšla od podnikavého Františka Urbánka, v době počátku sbírky (1869) ještě vedoucího Kobrova nakladatelství.¹⁵⁹ V rámci této sbírky vyšlo do roku 1894 celkem 92 svazků, které zahrnovaly spisy významných českých autorů: Jana Amose Komenského, Josefa Jungmanna, Karla Hynka Máchy, Boženy Němcové, Karolíny Světlé a mnoha dalších. Sbírká se už od začátku setkala s úspěchem („*přihlásilo se dostatečné množství odběratelů, jak bylo očekávati při podniku tak vlasteneckém*“), v roce 1870 stál jeden sešitový svazek 20 kr.¹⁶⁰

Na úsilí (prezentovaném zejména *Slovanskými besedami*) vydávat významná díla světové literatury navázala v letech 1881 – 1897 *Ústřední knihovna*. Jejím redaktorem a hybnou silou byl opět František Zákrejs, později jej vystřídal František Xaver Svoboda. V *Ústřední knihovně* vyšla díla Shakespearova, Molierova, Schillerova, Goetheova a mnohých jiných¹⁶¹, do svého ukončení sbírka obsáhla 87 svazků v celkem 312 sešitech, cena za sešit se pohybovala mezi 40. a 50. kr.

V letech 1868 – 1908 vyšla ve dvanácti svazcích na dobové poměry velmi moderní *Kronika práce*, jejíž vydávání zřejmě plánoval¹⁶² Kober s jejím redaktorem Jiljím Vratislavem Jahnem¹⁶³ ještě za svého života. Dílo, uvedené krásným sloganem „*Věčný pokrok u věděni, panování ducha hmotě, konečné vítězství pravdy a svobody, všesvětová říše bratrství a lásky*“, bylo mimo svoji pokrokovou koncepci výjimečné také množstvím dřevorytů, barvotisků a

---

¹⁵⁹ Viz L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 170.

¹⁶⁰ Toho roku Karel Bohuš Kober, v reakci na všeobecné zdražování knih, zlevnil veškerou produkci o 30% - viz K. NOSOVSKÝ, *Knihkupecká nauka*, s. 285. Zda se tento neobvyklý tah vyplatil, ovšem není známo.

¹⁶¹ Jen na literaturu ruskou se poněkud pozapomnělo.

¹⁶² Viz A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 20.

¹⁶³ S ředitelem pardubické vyšší reálné školy Jiljím Vratislavem Jahnem (1838 – 1908) se Kober seznámil (tak jako s mnoha jinými svými spolupracovníky) při práci na *Slovníku naučném*, kde měl Jahn na starosti oblast průmyslu. Pro Kobra také přeložil Shödlerovy *Knihy přírody*, činnost na *Kronice práce* však musel v 80. letech pro oční neduh přerušit, předavše redakci svému bratru Zdeňkovi. „*Osvícený chemik Kronikou práce pokračoval bezděky v nejlepších preslovských a amerlingovských tradicích národní výchovy technologické, dovedá jim získati jakéhosi velice získávajícího přízvuku praktického občanství náprstkovského.*“ - A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 20.

ocelorytin. *Kronika práce* byla, na rozdíl předchozí učebnicové *Průmyslové školy*, určena k co nejširšímu vzdělání lidových a dělnických vrstev, ale „i ke vzdělanci chce zavítati, jemuž práce jeho povolání nedovolují, aby stopoval všechny zjevy světa nynějšího“. Právě zásluhou této sbírky se „též technologický pokrok stává živou součástí české národní vzdělanosti.“¹⁶⁴

Přes důležitost děl vydaných mimo uvedené edice (o nichž bude pojednávat další kapitola), je nutno považovat právě výše zmíněné sbírky za základ nakladatelské produkce Koberova nakladatelství. Svými edicemi nejenže zaplnil prázdná místa tehdejší humanitní i exaktní vzdělanosti, ale díky velkému počtu pravidelných předplatitelů také získal ekonomické zázemí pro chod závodu, důležité pro vydávání dalších podniků, zejména *Slovníku naučného*. Až encyklopedická systematičnost, se kterou se Kober vydávání těchto sbírek věnoval, byla pro tehdejší český nakladatelský svět podivuhodným zjevem, který mu přinesl přídomek nejlepšího tehdejšího pražského nakladatele a prvního českého moderního nakladatele vůbec.¹⁶⁵

II. 2. Hlavní publikace mimo sbírky

V námi sledovaném období vyšla v nakladatelství Ignáce Leopolda Kobera více než stovka knih vydaných samostatně mimo výše uvedené sbírky, z nichž některé svým rozsahem tyto sbírky překonávají. Tato kapitola se pokouší provést čtenáře díly, pro vývoj české knihy a nakladatelského podnikání nejvýznamnějšími. Nebudeme opakovat chválu Koberova podnikatelského a organizačního talentu, zřejmou i v těchto počinech, opět je však třeba upozornit na šťastný nakladatelův talent při vybírání a vyhledávání svých autorů.

---

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Viz citovaná díla L. K. ŽIŽKY, A. NOVÁKA a dalších.

Již 10. května 1858 podepisuje Kober nakladatelskou smlouvu s „*horlivým starožitníkem a jemným dějepiscem umění*“¹⁶⁶ Ferdinandem Břetislavem Mikovcem, kterou se Mikovec zavazuje doprovodit podrobným komentářem (v řeči české a německé) dílo *Památky země české*, později přejmenované na *Starožitnosti a Památky země České*.¹⁶⁷ O dobrém výběru nadšeného propagátora všeho českého¹⁶⁸ svědčí i fakt, že ve smlouvě chybí zmínka o honoráři. *Starožitnosti* jsou dílem nadšeného vlastenectví zúčastněných mužů, vášnivá Koberova předmluva hovoří o tom, že „*může-li se která země honositi dobami, jakéž rozkvětu a vývinu umění a věd zvláště byly příznivy, jest to zajisté země Česká, může-li který národ s pravou hrdostí pohlédnout na slavnou minulost, jest to zajisté národ Český.*“¹⁶⁹ Touha „*posud udivení vzbuzující stavby a umělecké poklady v veřejnou známost uvéstí a takové, jimž mocnost času záhubou hrozí, památce zachovati*“¹⁷⁰ vedla k vydání jedné z nejkrásnějších a esteticky nejcennějších knih 19. století. *Starožitnosti*, vydané v netradičním podlouhlém formátu, jsou vybaveny velkým množstvím umělecky hodnotných litografií, jejichž autory byli „*o vlastenecké umění velice zasloužilí dějepisní malíři*“ Josef Hellich a Vilém Kandler. Mimo tyto litografie dílo obsahuje více než dvacet ocelorytů na samostatných vevázaných listech. Použití ocelorytu, v té době v Čechách pro knihu takřka neznámé techniky,¹⁷¹ dodalo již tak krásnému dílu punc luxusu a exkluzivity, podle návrhu Hellicha a

---

¹⁶⁶ A. NOVÁK – J. V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 580.

¹⁶⁷ Viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Nakladatelská smlouva s Ferdinandem Mikovcem, Praha, 10. května 1858.

¹⁶⁸ Ferdinand Břetislav Mikovec (1826 – 1862), přestože vychován a vzdělán německy, byl ve svém poměrně krátkém životě neúnavným účastníkem a tvůrcem českého kulturního života. Roku 1851 stál u zrodu beletristického časopisu Lumír, významná je i jeho činnost ve věci podpory a zvýšení úrovně českého divadla; zdomácnění Shakespeara na českých podiích je zejména jeho zásluhou - viz A. NOVÁK – J. V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 580.

¹⁶⁹ F. B. MIKOVEC, *Starožitnosti a Památky země České*, Praha 1860, s. 5.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ První knižní oceloryt v Čechách byla podobizna Josefa Jungmanna v jeho *Slovníku česko-německém* v roce 1835. Jako součást knižní výzdoby najdeme oceloryt zřídka, většinou se s nimi setkáváme v samostatných obrazech měst a portrétech. Mikovcovy a Zapovy spisy jsou tak zřejmě jediným dílem, ve kterém byl oceloryt využit v takovém rozsahu, tato technika později ustupuje technice ocelování měděných desek – viz M. BOHATCOVÁ a kol., *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990, s. 344.

Kandlera je provedl Umělecký závod C. F. Merckel v Lipsku, jako rytec je na většině listů podepsán A. Fesca, na některých C. Heisinger. Po Mikovcově smrti v roce 1862 se již rozpracovaného druhého dílu ujímá Karel Vladislav Zap¹⁷² a vydává jej v roce 1865. *Starožitnosti* pravděpodobně zaznamenaly u tehdejší společnosti značný úspěch, a to zřejmě i komerční, jak o tom svědčí pozvánka k odebrání druhého dílu: „*Když jsme před půldruhým rokem započali vydávání tohoto vlasteneckého skvostného díla, kojili jsme se naději, že uměnilovné obecenstvo neodepře svého uznání směru, obsahu, i zevnitřní ceně tohoto v tak mnohém ohledu nesnadného podniknutí, a že hojným účastenstvím nápomocno bude k jeho zdaru. A vskutku, nezklamala nás naděje tato, a Starožitnosti a Památky země České našly všude ve vlasti naší i daleko ze jejími hranicemi tak příznivého uvítání a tak vydatné podpory, že nám možno pokračovati v tomto krásném díle a utvořiti z něho zaokrouhlený celek.*“ Cena prvního dílu byla 6 zl. 72 kr., druhého pak 7 zl. 20 kr. za vázaná vydání. Starožitnostem se také dostalo vydatné „doplňkové podpory“ jejího vydavatele; zájemce si mohl zakoupit různé ozdobné desky na toto dílo (v cenách okolo 1 zl. 50 kr.), v prodeji byla také jednotlivá vyobrazení v ceně 30 kr.

V roce 1862 vyšel v Kobrově nakladatelství první díl *Česko-Moravské kroniky*, jejímž autorem byl Karel Vladislav Zap.¹⁷³ Autor zde „*slohem prostonárodním, srozumitelným a živým, způsobem pak důkladným a souvislým, duchem nikoli přepjatým, nýbrž nestranným a vlasteneckým*“ podává výklad české minulosti určený co nejširším vrstvám. Právě pro svůj přístupný sloh, ve kterém Zap spojuje vlastenecký historismus s lidovou romantikou,¹⁷⁴ a přesto (nebo možná právě proto), že ve svém díle v podstatě převypravuje Palackého

---

¹⁷² Karel František (biřmovacím jménem Vladislav) Zap (1812 – 1871), český umělecký historik, archeolog a hlavně popularizátor vědeckých dějepisných poznatků. Přestože publikoval již od roku 1837, skutečnou popularitu mu získává až Koberem vydaná *Česko-Moravská kronika*.

¹⁷³ O okolnostech vzniku tohoto díla a o díle samotném pojednává studie Bohumila Jirouška - viz B. JIROUŠEK, *Zapova Česko-Moravská kronika a koncepce českých dějin*, *Estetika* 38, 2002, č. 2-4, s. 418-435.

¹⁷⁴ Viz A. NOVÁK – J.V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 636.

Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě,¹⁷⁵ si *Kronika* získala již od prvního dílu značnou oblibu, která jí neopustila ani v dílech dalších.¹⁷⁶ „Zap nalézá vřelý, výmluvný, barvitý výraz pro všechno, co v národních dějinách jest živočišné a povzbuzující; tento historický vypravěč a vychovatel, I. L. Kobrem důvtipně nalezený,¹⁷⁷ dovede mluvit k lidu a pro lid a kde ani slovo nestačí, vypomůže názornost kreseb spíše populárních než uměleckých.“¹⁷⁸ *Česko-Moravská kronika*, uvedená výhružným sloganem „Skutkové předkův bud'tež chloubou i výstrahou potomkům!“, vycházela až do roku 1905 v celkem osmi svazcích, Zap ji dovedl do roku 1526, v díle dále pokračovali Josef Kořán (1526-1629), Antonín Rezek (do roku 1693), Josef Svátek (do roku 1780) a Justin V. Prášek (do roku 1848). Dílo bylo vyzdobeno ilustracemi Josefa Scheivla, Antonína Königa a Josefa Kostěnce. První díl vycházel pouze po sešitech, jeden sešit stál 48 kr. Jako samostatný výňatek vyšlo roku 1868 *Zapovo Vypsání války husitské*.¹⁷⁹

Děl, důležitých pro českou literaturu bychom našli v Koberově nakladatelství mnohem více. Ať již to byla Bezděkova *Bible svatá*, Douchův *Knihopisný slovník*, či první vydání Hugova románu *Bídníci*, jednalo se o počiny, které zásadním způsobem pomáhali formovat obraz literatury v české společnosti.

---

¹⁷⁵ Viz B. JIROUŠEK, *Zapova Česko-Moravská kronika*, s. 420.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 420-421.

¹⁷⁷ O tom, že Zapovi všeobecnou popularitu přinesla právě *Kronika*, jsme se již zmiňovali; pro doplnění ještě uvedme, že Zap byl Kobrovi zjevně velice zavázán, jak dokládá jeho dopis z roku 1862, v němž Zap upřesňuje vydání románu *Nezabudky* své, tehdy již zesnulé, ženy Honoraty. Množství oslovení „Vaše Blahorodí“ a zdůrazňování „uctivého služebnictví“ v tomto dopise vysoce překračuje průměr tehdejší (byť způsobem jednání velice uctivé) doby a hraničí až se servilitou - viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Zap Kobrovi, Praha, 14. ledna 1862.

¹⁷⁸ Viz A. NOVÁK, *Ignác Leopold*, s. 20.

¹⁷⁹ Důvod samostatného vydání části kroniky nám sděluje dobový leták: „Čtenářstvu méně zámožnějšímu, jemuž Zapova Česko – Moravská kronika pro rozsáhlost svou a tím spojenou vyšší cenu přístupná, posloužíme zajisté tímto zvláštním nad míru laciným vydáním *Vypsání husitské války*.“

II. 3. Periodika

Závěrem se v krátkosti zmiňme o periodických tiskovinách, které Ignác Leopold Kober vydával v námi sledovaném období. Listy, které Kober vydával, jsou jasně charakteristické svým sklonem k naučnosti, populárnosti a informativnosti; kulturně – politická tematika v těchto periodikách obsažená je zařazují do standardní dobové žurnalistické produkce. Ignác Leopold Kober byl vydavatelem tří periodik českých a dvou německých. Exempláře obou německých listů se mi nepodařilo získat, jejich příběh je proto popisován pouze na základě katalogu Kobrových německých tisků.¹⁸⁰

Již od roku 1857 vydával Kober německý časopis *Kritische Blätter für Literatur und Kunst*. Tento list Kober redigoval za pomoci historického životopisce a světoběžníka Eduarda Schmidt-Weissenfelse¹⁸¹ jehož literárnímu zaměření list zcela odpovídá. *Kritische Blätter* přinášel životopisy významných učenců, spisovatelů a umělců, mimo to také podával nejdůležitější zprávy ze světa současné literatury a umění. Po Schmidt-Weissenfelsevém odchodu se redakce krátce ujímá Ignác Jan Hanuš.¹⁸² Časopis měl v roce 1857 náklad 500 výtisků a 132 abonentů, o rok později náklad 300 výtisků a 145 abonentů. Zanikl k 1. říjnu 1858, pravděpodobně pro malý zájem čtenářstva.

Časopis *Von Haus zu Haus* vycházel od ledna 1860 vždy každého 1., 10., a 20. dne v měsíci. Jako hlavní redaktor je uveden sám Kober, mezi přispěvateli jsou zmíněni Jan Palacký, Karel Egon Ebert a Ignác Jan Hanuš. S podtitulem *Illustrierte Blätter für gesistige Erholung und Anregung* šlo zřejmě o časopis populárně naučný. Poslední, dvanácté, číslo vyšlo dne 15. dubna 1861.

---

¹⁸⁰ Viz LA PNP, Kober-Salač, Verlags-Verzeichniss von Kober & Markraf, Praha 1862.

¹⁸¹ Eduard Schmidt-Weissenfels (1833 – 1893) svá studia prožil v Paříži, mimo Německa a Čech působil také jako publicista v Anglii a Španělsku, umírá v Itálii. Do Prahy přichází na dvě léta v roce 1857. Byl autorem mnoha životopisů. Pro Kobera ještě přeložil do němčiny životopis *Geschichte der Marie Antoinette* Edmunda de Goncourta, který vyšel roku 1859.

¹⁸² Znalec nejstarší české literatury Ignác Jan Hanuš (1812-189) s Kobrem později spolupracoval i při redakci časopisu *Von Haus zu Haus*, jako hlavní knihovník c.k. české knihovny v Praze byl později také velmi pilným přispěvatelem do Slovníku naučného.

Jak vidno, ani jeden z Kobrových německy vydávaných časopisů neměl přílišný úspěch, jejich vydávání lze zřejmě přičíst nakladatelově inspiraci zábavně poučných časopisů německých.

Formát populárně zábavného časopisu Kober představuje od roku 1860 také v řeči české; od 1. července toho roku vycházejí *Obecné listy naučné a zábavné*. Mezi spolupracovníky redakce můžeme najít Václava Zeleného, Františka Řezáče a Antonína Mayera. V tomto roce měl časopis, přinášející zajímavosti z kultury a historie, náklad 1000 výtisků a 680 abonentů. To, že se v dubnu 1861 tento dvoutýdeník prudce změnil na horlivý politický týdeník se zkráceným názvem *Obecní listy*, lze snad vyložit jako Kobrovu reakci na nově vzniklé Grégrovy *Národní listy*; bojovný nakladatel dozajista obdivoval odvahu Julia Grégra¹⁸³ a „politicky agitační choutky“¹⁸⁴ nového listu; spíše než snahou o konkurenci byl motivován touhou přispět také svojí troškou do vlasteneckého mlýna.¹⁸⁵ Redakce tohoto podniku se ujímá sám, mezi pravidelné přispěvovatele patřil František Ladislav Rieger, Václav Zelený nebo kníže Rudolf Thurn-Taxis. V roce 1862 měly *Obecní listy* náklad 1325 výtisků, počet abonentů byl 1287, v roce následujícím se tyto cifry snížily o polovinu, což byl pravděpodobný důvod toho, že ještě roku 1862 zanikají.

Počátkem roku 1863 se v české společnosti rozvinula bouřlivá polemika o vztahu českého národního hnutí k polskému protiruskému povstání z ledna tohoto roku.¹⁸⁶ František Palacký a jeho zeť Rieger ztratili oporu v Juliu

---

¹⁸³ Již první číslo *Národních listů* vyneslo Grégrovy tiskovou žalobu za otevřený dopis školnímu radovi Marešovi, v němž ho vyzýval, aby opustil svůj úřad.

¹⁸⁴ Viz R. SAK, *Rieger*, s. 128.

¹⁸⁵ O tom, že se tento záměr Kobrovi povedl svědčí jeho soudní pře z roku 1863 - viz s.24 o jeho obdivu k J. Grégrovi vypovídá událost z roku téhož - viz tamtéž. Otázkou také zůstává, jak Kober nesl, že si Rieger nevybral za vydavatele nových vlasteneckých novin jeho, ale Františka Šimáčka. Vzhledem k logičnosti této volby (Šimáček byl Riegrovým přítelem a od roku 1857 vydavatelem jediného tehdejšího politického časopisu *Posel z Prahy*) však motivu „žárlivosti“ nelze přikládat větší váhy.

¹⁸⁶ Na této, pro budoucnost české politiky velice důležité, rozepři můžeme pozorovat, jaký význam pro české politické myšlení začínají mít tiskové orgány, tři politické směry, které v té době vykrytalizovaly, byly všechny sdružené kolem redakcí politických listů: konzervativní křídlo se opíralo o Kobrem vydávaný *Národ*, liberální proud měl zázemí u bratří Grégrů v *Národních listech*,

Grégrovi a Národních listech a byli v situaci, kdy potřebovali pro své postoje vhodnější tiskový orgán. Grégr v dopise příteli psal: „*S pány Palackým a Riegrem jsme se rozešli, hledají povolnějších lidí a povolnějších orgánů.*“¹⁸⁷ Rieger se tedy rozhodl založit zbrusu nový deník – *Národ*, jehož vydavatelem se stal Ignác Leopold Kober¹⁸⁸. S představou střízlivého, solidního a konzervativního listu po britském¹⁸⁹ vzoru vyhází koncem roku 1863 první číslo nového listu v nákladu 1 500 výtisků. Nové noviny, sloužící potřebě konzervativní strany, se však nesetkali s výraznějším ohlasem. V roce 1864 *Národ* Kobrovy závody opouští, od čísla z 8. července toho roku je jako nakladatel uveden jeho bývalý redaktor Vilém Kienberger¹⁹⁰ a dne 1. října 1864 se kruh uzavírá, když noviny zakotvují v přístavu Františka Šimáčka¹⁹¹, původního vydavatele *Národních listů*, které jsou v té době již vydávány v závodu bratří Grégrů. „*Rieger prostě neměl na tisk štěstí. Národní listy si nedovedl udržet a pro dvojí velké noviny nebylo v Čechách ještě zázemí.*“¹⁹²

Okolnost, že jindy vlastenecky i nakladatelsky nadšený Kober, který nelitoval finančních ztrát pro zdar díla, kterému věřil, odmítl vydávání *Národa* pro jeho špatnou ekonomickou profilaci,¹⁹³ nás přivádí na otázku, jaké byly jeho vztahy s Riegrem v této době. Ačkoliv nám chybí jakékoliv prameny, můžeme se domnívat, že vztahy mezi oba muži jsou spíše chladné. Nasvědčuje tomu jak vřelý Kobrův poměr k Riegrovi „konkurentovi“ Grégrovi, tak skutečnost, že Rieger v těch letech pomalu vyklízí pole působnosti ve *Slovníku naučném*.¹⁹⁴

---

mluvčím radikálně demokratického proudu byl v Mladé Boleslavi Františkem Winklerem vydávaný *Boleslavan* - viz O. URBAN, *Česká společnost*, s. 175-181.

¹⁸⁷ R. SAK, *Rieger*, s. 148.

¹⁸⁸ O okolnost založení *Národa* viz tamtéž, s. 147 – 151.

¹⁸⁹ Jedním z hlavních redaktorů byl již zmíněný anglofil Václav Zelený.

¹⁹⁰ Viz *Národ*, 8. červenec 1864

¹⁹¹ Viz tamtéž, 1. říjen 1864.

¹⁹² R. SAK, *Rieger*, s. 151.

¹⁹³ Viz tamtéž, s. 150. A nutno podotknout, že se jedná o dobu, kdy se Kobrovi podniku ekonomicky daří více než dobře.

¹⁹⁴ Viz strana 59.

Pro úplnost ještě doplňme, že roku 1864 se Kober ujal vydávání časopisu archeologického sboru Muzea království českého *Památky archeologické a místopisné*. Jejich podmínky hovoří pouze o roku 1864, rok následující byl ponechám na nové úmluvě „*pokud by nakladatel časopis nechtěl vydávati dále.*“¹⁹⁵ O tom, že k ní nedošlo, svědčí fakt, že u Kobra vyšli pouze čtyři sešity tohoto časopisu, jehož vydávání se v roce následujícím ujal Jaroslav Pospíšil.

---

¹⁹⁵ Viz LA PNP Staré Hrady, fond Nakladatelství Kober-Salač, Tomek Kobrovi, Praha, 19. ledna 1864.

III. Ignác Leopold Kober a první česká encyklopedie

III. 1. Snahy o vydávání české encyklopedie (1815 – 1858)

„Encyklopedie (od en = ve, cyclo = kruh, paedia = vychování a vyučování mládeže) znamená doslovně vychování a vyučování v kruhu, t.j. všeobjímající vyučování, a bylo starým vyučováním ve všech vědomostech a umělostech, jež k vzdělanosti svobodného a náležitě odchovaného Řeka nebo Římana náležely. Vědomostem těmto později artes liberales (svobodná umění) přezděno. Za našich časů E-i více méně obšírné vyličení věd a umění vyrozumíváme a sice a) buď veškerých kdežto pak E. povšechnou sluje aneb b) jistého toliko kruhu věd, ku př. přírodních, neb umění, na př. výtvarných. Takovouto E. pak zvláštní neb speciální jmenujeme, a mluvíme v tomto smyslu o e-i theologické, právnické, lékařské atd. Dále podle způsobu, kterým se takovouto e-i poučení poskytuje, rozvrhujeme je na soustavné, jež podle jisté osnovy jednotlivé předměty v celistvosti a souvislosti své podávají; a na abecední, jež k soustavnému uspořádání neprohlídajíce, o jednotlivých pojmech jednají v abecedním pořádku slov, jimiž se označují. Takováto abecední a k tomu povšechná e. jest i náš Slovník naučný.“¹⁹⁶

Výše uvedenými slovy charakterizuje význam encyklopedií sám *Slovník naučný* v heslu „Encyklopedie.“ Vydáním *Slovníku naučného* Riegrem a Ignácem Leopoldem Kobrem, realizoval se takřka čtyřicetiletý sen české inteligence o vlastním, česky psaném encyklopedickém dílu. Dříve než se však vydáme po stopách jeho vzniku, popíšeme snahy o vydání české encyklopedie, které mu předcházely.

Pokusy o shrnutí znalostí ze všech oborů jsou známy již ze starověku (Plinius st.) a středověku (Isidor Sevilský). Avšak teprve od 18. století se začalo užívat abecedního uspořádání encyklopedie, především ve slavné francouzské

---

¹⁹⁶ Viz *Slovník naučný*, sv. 2, heslo Encyklopedie, s 541.

Encyklopedii aneb Racionálním slovníku věd, umění a řemesel, vydávané v letech 1751-72 D. Diderotem a J. B. d'Alembertem ve spolupráci s ostatními francouzskými osvícenskými filozofy a vědci. *Encyclopedia Britannica* byla založena 1768, *Encyclopedia Americana* 1829, Německo svoji velkou encyklopedii získalo dílem *Algemeine Encyklopedie der Wissenschaften und Künste*, vydávanou lipským nakladatelem F. A. Brockhausem.¹⁹⁷

Kořeny encyklopedické literatury v Čechách sahají až ke sklonku středověku a jsou spjaty se založením Pražského vysokého učení. Encyklopedická díla, která, psána latinou, tehdy sloužila jako univerzitní učebnice, sestavovala družina mistra Klareta, který byl osobním lékařem Karla IV. „*Klaretův učebnicový soubor byl svéráznou, domácím potřebám sloužící kompilací kolosálního encyklopedického díla středověku, kterou pod názvem Velké zrcadlo světa sestavil francouzský dominikán a důvěrník krále křižáka Ludvíka Svatého.*“¹⁹⁸ Vedle tohoto souboru je možné za encyklopedii také považovat dílo *Správovna*, kterou sestavil a králi Jiřímu z Poděbrad věnoval mistr Pavel Žídek. V závěru druhé poloviny 15. století sestavil v Čechách poustevník Honorius z Autunu encyklopedii *Elucidarium* jako bohosloveckou příručku pro poučení laika. Formou dialogu mezi scholastickým mistrem a encyklopedicky všetečným žákem probírá tato populární encyklopedie rozmanité stránky středověké medicíny, kosmogonie, zeměpisu, teologie atd. Byla rozšířena ve většině evropských zemí a na českých jarmarcích se udržela až do let před první světovou válkou.¹⁹⁹

V prvních desetiletích 19. století přišla jungmannovská generace s ideálem „*vědy znárodnělé, v jazyce českém psané.*“²⁰⁰ V čele úsilí o realizaci této myšlenky stál sám Josef Jungmann, který již kolem roku 1815 získal své

---

¹⁹⁷ Vůbec první masivní encyklopedií ovšem byl *Grosses Universallexikon aller Wissenschaften und Künste* vydaný v letech 1731-1750 v Lipsku v 64 svazcích, ta však nedošla všeobecné známosti.

¹⁹⁸ D. HARTMANOVÁ, *Historie československé encyklopedistiky do roku 1945*, Knihovnická revue, 1. Praha 2000, s. 15.

¹⁹⁹ O nejstarších českých encyklopedických dílech viz tamtéž, s. 15-21.

²⁰⁰ J. VLČEK, *Dějiny české literatury*, s. 339.

přátele pro projekt *Encyklopedie nauk*. Jungmann nechoval ambice vytvořit dílo původní, ale „žádoucí vzdělávací pomůcku, sepsanou podle kteréhokoliv z hotových vzorů cizích, jen když jím vyplněna bude touha Jungmannova: o všech oborech vědění lidského promlouvati po česku.“²⁰¹ Zpracování jednotlivých úseků si mezi sebe rozdělili Jungmannovi přátelé, on sám si vyhradil jednotící redaktorskou činnost.²⁰² Z díla však brzy sešlo²⁰³ a z projektu zůstaly pouze samostatně rozpracované části, které jejich autoři postupně vydávali. Světlo světa tak spatřila *Logika aneb Umnice* Antonína Marka (1820), Jan Antonín Presl vydal své čtyřsvazkové dílo *O přirozenosti rostlin aneb Rostlinář* v letech 1820 – 1835, *Základové měřičství čili Geometrie* Josefa Vojtěcha Sedláčka vyšly roku 1822, *Základové přírodnictví aneb Fyziky a Matematiky* téhož autora vyšly v roce 1825. Ačkoliv tyto spisy nedošly uplatnění v rámci encyklopedie, položily, spolu s Jungmannovou *Slovesností*, základy české vědecké terminologie. Z celého úsilí vzešlo nakonec po neúspěchu české encyklopedie založení prvního českého časopisu *Krok*, na jehož vydávání se podílel především Jan Evangelista Purkyně a Jan Svatopluk Presl.²⁰⁴

Na přelomu 20. a 30. let vystupuje jako organizátor encyklopedického projektu František Palacký, který v roce 1829 navrhuje zahájit přípravy k vypracování původního českého encyklopedického slovníku. 21. listopadu 1829 zasílá Palacký nejvyššímu purkrabímu Království českého, hraběti Karlu Chotkovi dopis, v němž mu sděluje: "*Prozatím jsme se shodli v mínění, že naše dílo má spojovati pevnou vědeckou snahu s co možná největší srozumitelností a*

---

²⁰¹ Tamtéž, s. 346.

²⁰² Část přírodopisnou psal Josef Koube, zeměpisnou Josef Kramář, dějepisnou Jan Jodl, filozofii, logiku a psychologii Antonín Marek, antropologii Antonín Jungmann, botaniku Jan Svatopluk Presl a geometrii a fyziku Josef Vojtěch Sedláček.

²⁰³ Pravděpodobně pro Jungmannovu zaneprázdněnost psaním *Slovesností*, na niž Jungmann zaměřil svoje síly po vydání toužebně očekávaného dekretu z roku 1816 týkajícího se používání češtiny ve školách - viz J. VLČEK, *Dějiny české literatury*, s. 338 a 342.

²⁰⁴ Časopis s podtitulem *Veřejný spis všennaučný pro vzdělance národu česko-slovanského* vycházel v letech 1821 - 1823, 1824 - 1831, 1833 – 1836, ukončen pak byl v roce 1840.

všeobecnou prospěšností, a že tedy má se sice dotýkati všech věd, ale všude především všimati si věcí domácích."²⁰⁵ Palacký uvažoval o pěti až šestisvazkové encyklopedii typu naučného slovníku Brockhausova, hodlal jej však koncipovat originálně a pořídit jej vlastními silami českých vědců, umělců, publicistů i lidí praxe.²⁰⁶ „*Nepomýšlel na to, že by slovník sloužil potřebám lidového čtenáře, ale výhradně vrstvám inteligence: profesorům, studentům, úředníkům, průmyslníkům, měšťanům ap., se zvláštním zřetelem na Moravany a Slováky.*“²⁰⁷

S Chotkovým souhlasem pak svolal do bytu Josefa Jungmanna schůzku dvanácti předních českých vědců a publicistů. Zde byla zvolena redakční komise (Palacký pro zpracování historických a zeměpisných hesel, Jungmann pro stati z oblasti filozofie a filologie a Jan Svatopluk Presl pro hesla technická a přírodovědná), konečnou redakcí byl pověřen Palacký. Úkol vydat český encyklopedický slovník zakotvila Matice česká v § 8 stanov z roku 1830,²⁰⁸ při jejímž založení byla idea vydání české encyklopedie klíčovým prvkem. Úkol byl však nad síly všech zúčastněných, neboť byli zainteresováni na mnohých jiných činnostech, „*odměna byla nevalná až žádná*“²⁰⁹, sám Palacký se soustředil na své hlavní dílo *Dějiny národu českého v Čechách i na Moravě*. Knihy zakoupené pro potřeby encyklopedického slovníku byly předány Národnímu muzeu, materiály zpracované jeho redakcemi uloženy do fondu Matice české, která se po dvě desetiletí sice tohoto úkolu nevzdávala, ale síly pro jeho zvládnutí nenašla.

Práce byly Maticí obnoveny ve 40. letech. Roku 1844 a roku následujícího byl vypracován Josefem Rodomilem Čejkou a Karlem Slavojem Amerlingem seznam hesel od A do Al. V roce 1850 se na scéně opět objevuje František

---

²⁰⁵ Citováno dle D. HARTMANOVÁ, *Historie československé encyklopedistiky*, s. 16.

²⁰⁶ K tomuto tématu viz R. DVOŘÁK, *Snahy Františka Palackého o vydání české encyklopedie*, in: *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*, Praha 1898, s. 337 -366.

²⁰⁷ D. HARTMANOVÁ, *Historie československé encyklopedistiky*, s. 16.

²⁰⁸ Viz K. TIEFTRUNK, *Dějiny matice české*, Praha 1881, s. 54.

²⁰⁹ R. DVOŘÁK, *Snahy Františka Palackého*, s. 357.

Palacký a na výboru Matice české vystupuje s návrhem na českou encyklopedii, navazujícím na jeho původní plán, ale „*současně také chtěl zajistit materiální existenci některým významným žurnalistům a publicistům z prostředí liberálního měšťanstva – počítalo se konkrétně se Springerem, Gáblerem, Smetanou, Havlíčkem a dalšími.*“²¹⁰ Palacký opustil v té době svůj záměr původní české encyklopedie, jeho idea počítala s přeložením a přepracováním malého Brockhausova slovníku. Ani tato myšlenka však nezůstala naplněna. Opozice, která se proti Palackému postavila přímo v matičním výboru, argumentovala nákladností projektu a tím, že česká společnost a česká věda nejsou způsobilé pro vytvoření a přijetí takového díla. Věru, špatná to doba pro velké vlastenecké myšlenky. „*Dne 3. července 1852 se Sbor rozhodl, že vydání slovníku nadobro odloží; a to i z důvodu finančního. Příčinou bylo i ochabnutí revolučního nadšení po rozpuštění kroměřížského sněmu.*“²¹¹

III. 2. Projekt Slovníku naučného

V druhé polovině let šedesátých se František Ladislav Rieger intenzivně věnoval snaze vydat souborná díla významných českých literátů, zejména Karla Hynka Máchy. Tato činnost jej zavedla mezi pražské nakladatele, kde se v jeho hlavě pozvolna rodí plán podniku, o nějž se jeho tchán František Palacký pokoušel už od dvacátých let – velkého českého encyklopedického slovníku. Pevné rozhodnutí tento záměr realizovat se datuje k začátku roku 1858.²¹²

Jakým způsobem se Rieger seznámil s Ignácem Leopoldem Kobrem a jak nabyl dojmu, že „*že zdá svému fochu nejlepší rozuměti*“²¹³ se můžeme pouze dohadovat. Nabízejí se dvě alternativy. Rieger byl tehdy v kontaktu s Kateřinou Jeřábkovou, jež s Kobrem v té době hojně spolupracovala, se kterou umluvil

---

²¹⁰ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 125.

²¹¹ K. TIEFTRUNK, *Dějiny*, s. 304.

²¹² Viz R. SAK, *Rieger*, s. 121.

²¹³ Citováno dle Téhož, s. 122.

vydávání Máchových sebraných spisů. Není vyloučeno, že ta Riegra s nadšeným nakladatelem s čerstvou koncesí seznámila. Kober, jehož dovednost získat si svým entuziasmem své okolí jsme již zdůrazňovali, mohl na čínorodého politika svými plány a myšlenkami jistě dobře zapůsobit. Pravděpodobněji se zdá ovšem domněnka, že se Rieger s Kobrovou invencí a nadšením pro velkorysé nakladatelské podniky setkal coby ředitel kanceláře Průmyslové jednoty, za jejíž spolupráce v té době začínaly vycházet první svazky učebnicové sbírky *Průmyslová škola*.²¹⁴ Faktem ovšem je, že již 20. dubna roku 1858 je mezi těmito dvěma neklidnými intelektuály uzavřena smlouva, ve které “ *Pan I. L. Kober a Dr. Fr. Lad. Rieger zavazují se jeden druhému vzájemně o vydání Naučného slovníku v české řeči se přičiniti; a sice uvoluje se p. I. L. Kober na vydání takového slovníku náklad vésti, p. Dr. Rieger pak o literární práce k tomu cíli se postarati a je redigovati.*”²¹⁵ Smlouva je psána česky, vlastní rukou Riegrůvou, a hovoří o tom, že dílo bude mít charakter menšího slovníku Brockhausova a jeho cílem bude věnovat se především věcem slovanským, českým, rakouským a uherským, které budou rozvinuty nad rámec výše uvedeného německého slovníku. Slovník byl rozvržen do 200 – 250 tiskových archů, tištěn měl být písmem „petit“. Nakladatel se zavazuje, že za tištěný arch o 16 stranách bude platit 20 zl. za články původní a 12 zl. za překlady.²¹⁶ Redaktorovi byl určen plat 4 zl. za jeden takovýto arch. Počátek vydávání byl naplánován na říjen roku 1858 a celý podnik že bude ukončen nejvýše do tří let, náklad měl být 3000 kusů. Kober se také zavazuje, že redakci opatří „*pomůcek literárních, mimo již u Matice zakoupené předběžné práce*”²¹⁷ ve krámské ceně –

---

²¹⁴ Viz strana 36.

²¹⁵ LA PNP, Kober-Salač, Nakladatelská smlouva s Františkem Ladislavem Riegrm, Praha, 20. dubna 1858.

²¹⁶ Překlady se však nakonec v Slovníku naučném žádné nevyskytly.

²¹⁷ Z fondu Matice české je Kober zakoupil velice levně - viz D. HARTMANOVÁ, *Historie československé encyklopedistiky*, s. 17. To, že v době podepsání smlouvy byly tyto materiály již v Koberově vlastnictví, dokládá rychlý průběh celého projektu, o němž ještě koncem ledna 1958 nebylo rozhodnuto - viz R. SAK, *Rieger*, s. 122. Snad možná také rychlost, s jakou se věci, jež byly třicet let v nehybnosti, daly do pohybu, Riegra přesvědčila, že pro svůj záměr našel pravého nakladatele.

za 350 zl.“²¹⁸ Ve formulaci jednotlivých hesel byla redakci dána veškerá volnost, „redaktor však bude k tomu hledět, aby všechny články o otázkách politických, sociálních a [.....] jednající udržel v povaze vážné a objektivní a je hotov místa, kteráž by c. k. zákonům o tisku snad za odporná byla, na žádost nakladatele buď vynechati, změnití nebo změnití dáti.“²¹⁹ V závěru smlouvy se obě strany zavazují, že případné spory budou řešit neveřejně prostřednictvím soudů rozsudících.

Smlouva je sepsána, podmínky stanoveny, oba významní mužové čeští se tedy mohou pilně pustit do díla, které nemá ve své době v Čechách obdoby. Základní program slovníku je charakterizován jednou větou: „*Podnikajíce dílo toto, vytknuli jsme si za úkol sepsati slovník, kterýž by mohl čtenáři při mnohých pochybnostech, jakéž pilnější čtení zhusta naskýtá, radou a pomocí býti, klesající paměť naší podepříti, nedostatky vědomostí našich doplniti, ale i také mezery literatury naší zakryti, příteli věd a slovesnosti časem na venku osamělému v každém případě nepřítomnost učených znalců jakož i větší bibliotéky nahraditi, studujícímu, učitelí, knězi, spisovatelí, učenci v každé době rádcem a cesty ukazovatelem býti, slovem národnímu vzdělání vůbec neustále tisícero podporu poskytovatí.*“²²⁰

Riegra „*po celý rok 1858 zaměstnával naučný slovník více než cokoliv jiného.*“²²¹ Nově zpracoval a doplnil rejstřík hesel, vypracovaný Josefem Gablerem pro Matici českou, sestavil redakci a rozdělil práci jejím členům: František Palacký zpracovával české dějiny, jeho syn Jan zeměpis, Jan Krejčí přírodní vědy, Josef Podlipský pracoval na heslech z lékařství, Antonín Štulc a František Řezáč měli na starosti hesla z bohosloví a pedagogiky, Antonín

---

²¹⁸ LA PNP, Kober-Salač, Nakladatelská smlouva s Františkem Ladislavem Riegrem.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný*, sv. 10, *Doslov*, Praha 1873, s. 542 – 52. Pod tímto doslovem, který nám poskytuje neobsáhlejší informace o průběhu vydávání slovníku, jsou podepsáni F. L. Rieger a J. Malý, přesto je vcelku zřetelné, že jediným autorem tohoto textu je Malý; nejen pro jeho charakteristický literární styl - jen mírně pozměněný text najdeme také v jeho pamětech – srov. J. MALÝ, *Výbor drobných spisů Jakuba Malého*, sv. 2, Praha 1876.

²²¹ R. SAK, *Rieger*, s. 122

Vrťátko z filozofie, Václav Zelený z písemnictví, Karel Jaromír Erben ze slavistiky, jazykovědy a bájesloví. Slovenskou tematiku měl zpracovat a slovenské spolupracovníky přizvat Karol Kuzmány. Rieger sám si vzal na starosti životopisy, obecné dějiny, politické vědy, statistiku, technologii, hospodářství, vojenství a umění.²²² Celkově je v prvním díle uvedeno 145 přispěvatelů, ve všech dílech pak najdeme více než 300 jmen.

Redakce *Slovníku naučného* našla ze začátku svoje útočiště přímo v bytě jejího hlavního redaktora.²²³ Zde pracovalo několik stálých spolupracovníků, placených nakladatelem Kobrem, který redakci vybavil skutečně reprezentativní knihovnou.²²⁴ Jedním z těchto spolupracovníků byl i literát Jakub Malý, jehož činnost, jak uvidíme dále, byla pro zdar slovníku klíčová. Zde také bylo rozhodnuto, že slovník bude zcela původní a nebude se používat žádných překladů a pokud bude čerpáno z cizí literatury, tak vždy z několika zdrojů najednou, aby se předešlo nesprávným údajům. Korektury prováděl sám Rieger se svým pomocníkem Josefem Rankem, později jim byl ještě nápomocen Jakub Malý, který stále více pronikal také do redakční činnosti.

V roce 1860 vychází první sešit *Slovníku naučného* s dnes již kultovním sloganem „*V práci a věděni je naše spasení.*“ Již v té době je všem zúčastněným stranám jasné, že toto dílo bude jejich plány značně převyšovat. Původní myšlenka počítala se šesti díly, z nichž každý měl obsahovat 10 až 12 čtyřarchových sešitů, čili že celý slovník měl mít 60 až 62 sešitů. Již první díl byl tvořen 16 sešity a obsahoval pouze písmena A a B. Původně se počítalo s nákladem 3000 výtisků, již první díl má však 5488 abonentů (z toho Čechy 4209, Morava a Slezsko 617, na Slovensku a v Uhrách 348 a v jiných zemích

---

²²² Viz tamtéž.

²²³ O dopadu této „bytové redakce“ na celou budoucí českou politiku viz tamtéž.

²²⁴ Jádrem této knihovny bylo 46 svazků *Mayers Lexikonu* z roku 1840 – 1853, najdeme zde mnoho českých i německých časopisů a tematických příruček. O hodnotu slovanské tematiky se starala bohaté vybavení slovanskou literaturou. Seznam cizích pomůcek knihovny redakční uvádí například ruský *Spravočnyj enciklopedičeskij slovar*, v té době právě vycházející polskou *Encyklopedyji Powszechnou* nebo *Slovník umjetnikach jugoslovanskich*. Je zjevné, že oněch 350 zl., jež se Kober zavázal poskytnout redakci na vybavení pomůckami, muselo být již od začátku mnohonásobně překročeno.

314).²²⁵ Slovník však začaly provázet první problémy. Začalo se hromadit takové množství látky, že síly doposud v redakci zaměstnané na její zpracování, již nemohly stačit. Příspěvatelé se opožďovali se svými příspěvky, což vedlo k neúnosnému zdržování vydávání jednotlivých sešitů, které se stalo značně nepravidelným. Porušování dříve stanoveného intervalu čtyř týdnů vzbuzovalo nedůvěru odběratelů.²²⁶ Těmito prodlevami vznikaly také finanční újmy samotnému Kobrovi, po prvním díle byl celý podnik ztrátový a byl tak značně ohrožen.

Původní smlouva se tak brzy ukázala jako nevyhovující. Její utvrzovatelé vycházeli z dobových poměrů a nemohli si být vědomi problémů a obtíží, které s sebou takový projekt nese, nehledě na otázku rozsahu celého díla. Proto Kober a Rieger přistoupili 1. listopadu k revizi této smlouvy. Podle tohoto dodatečného doplnění byl určen jednotný honorář 34 zl. 50 kr. za jeden arch pro autory příspěvků, redaktorovi byl zvýšen plat na 40 zl. za každý vydaný sešit. Lhůta dokončení díla byla prodloužena na šest až sedm let a rozsah zvětšen na 360 tiskových archů.²²⁷ Jak ještě uvidíme, i tato čísla do úspěšného ukončení celého podniku vzrostla ještě dvojnásobně.

Tento dodatek je však jen formálním doplnění původní smlouvy a reflektuje ujednání, ke kterému došlo již půl roku předtím, dne 30. dubna 1860.²²⁸ Na smlouvě z tohoto dne je František Ladislav Rieger podepsán již jen jako svědek, dokument je uzavřen mezi I. L. Kobrem a Jakubem Malým, který se zde uvazuje vést redakci samostatně. Ve smlouvě je vidno, že hlavním redaktorem nadále zůstává Rieger, přesto je zřejmé, že od tohoto roku funguje v redakci *Slovníku naučného* jako jeho „zastřešující instituce“, nadále zůstává hlavním duchovním hybatelem podniku, redakční práce samotná však přechází na Malého. „*V důležitých otázkách, zejména povahy politické, bude p. Malý*

---

²²⁵ Nejvíce zahraničních odběratelů má Vídeň – 178.

²²⁶ Z původních 5488 odběratelů se jich po vydání prvního dílu odhlásilo 539.

²²⁷ Viz LA PNP, Kober-Salač, Nakladatelská smlouva s Františkem Ladislavem Riegrem, Praha, 20. dubna 1858, dodatek z 1. listopadu 1860.

²²⁸ Viz LA PNP, Kober-Salač, Nakladatelská smlouva s Jakubem Malým, Praha, 30. dubna 1860.

srozumívati se s p. Riegre, jakož i všechna veřejná prohlášení redakce budou se díti ve srozumění s ním.“²²⁹ Ustanovení týkající se honoráře jsou taková, jak byla popsána ve smlouvě předcházející. O míře, v jaké Rieger ve *Slovníku* nadále působil, nevíme, lecos však prozrazuje dobová kritika, v níž stojí: „*Jméno jeho dosud co redaktora se uvádí; nevíme proč se tak děje, ale jisto jest, že každý druhý sešit dokazuje, že zde Riegrova ruka nepořádala.*“²³⁰

Odchodem Riegra z redakce, v době, kdy „*nastávající změna poměrů, ohlašující se porážkou rakouských zbraní na italském bojišti, vyžadovala jeho přítomnost jinde,*“²³¹ nastává také její zásadní proměna. Můžeme-li říci, že do roku 1860 byl hnací silou *Slovníku naučného* Rieger, zajišťující veškeré podmínky pro práci na něm, od roku 1860 se této organizace ujímá sám Kober. Také tento akt ukazuje Kobera jako nakladatele nového typu²³², nakladatele, který nejenže zajišťuje tisk a prodej literárního díla, ale také se všemi prostředky stará o zdárný průběh jeho vzniku. Nakladatel pro potřeby redakce vyhradil dva pokoje ve svém bytě a přijímá šest nových členů redakce, kteří byli placeni měsíčně. Každému z nich byl přidělen určitý obor, ve kterém byl odborníkem, což bylo velice praktické v případě, že některý autor nedodal objednaný článek včas; tento člen redakce pak byl povinován připravit tento materiál sám. Plnění daných závazků pak Kober sám často kontroloval, slovy dneška bychom mohli říci, že mezi významnými postavami tehdejší vědy plnil funkci managerskou. Mezi pracovníky redakce byla v letech 1860 – 1874 celá řada významných osobností: Vojtěch Šafařík, Karel Jaromír Erben, Vítězslav Hálek,²³³ Jiljí Vratislav Jahn, Jan Gebauer, Josef Emler, Josef Perwolf, Ladislav Čelakovský,

---

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Posudek *Slovníku Naučného*, *Národní listy*, *Literární příloha*, 5. srpna 1864, s. 231 – 236.

²³¹ R. SAK, *Rieger*, s. 123.

²³² O tom, že podobné jednání ze strany nakladatelů nebylo v té době zrovna obvyklé viz citovaná díla J. Malého.

²³³ Který zde ovšem dlouho nevydržel, příčinou byla zřejmě osoba Jakuba Malého.

František Doucha, Antonín Gindely, Václav Nebeský, Karel Vladislav Zap, Karel Alois Vinařický, Jan Erazim Vocel a mnoho dalších.²³⁴

Příběh *Slovníku naučného* by byl neúplný, kdybychom se nakrátko nezastavili u osoby redaktora Jakuba Malého (1811 – 1885). „*Malý byl typ staročecha, politicky i literárně, ale ohromný pracovník. Drobný, zavalitý, v obličejí snědý vrásčitý, vždy s holí.*“²³⁵ O Jakubu Malém, „*nejplodnějším novináři staročeské strany, jejím popularizátorem a obratným nástrojem,*“²³⁶ dějiny české literatury mnoho nehovoří. Jeho literární díla „*jsou různého druhu, ve všech uloženo mnoho literární píle, evropského rozhledu, ale málo původnosti, málo vyššího názoru.*“²³⁷ Malého zjevně nemůžeme příliš cenit jako literáta, zjista však nebudeme daleko od pravdy, že svojí neúnavnou pílí, ohromným přehledem a vlasteneckým nadšením patří k jedné nejzásadnějších postav české společnosti 19. století. Mimo zásluh o *Slovník naučný*, který byl zjevně zejména jeho dílem, stál u zrodu mnoha českých novin a časopisů, díky znalosti několika řečí přeložil mnohá díla světové literatury (například většinu her Shakespearových) a jen málo zásadního pro českou společnost se událo bez jeho přítomnosti. „*Všecky svoje zásluhy zatemnil si Malý neporozuměním, s jakýmž pravidelně se stavěl proti novým mocným duchům v literatuře národním životě našem: Máchovi a Nebeskému, Havlíčkovi a kruhu Májistů.*“²³⁸ Májovci Malého nenáviděli a nutno říci, že je-li Malý dodnes považován za literárního zpátečníka, je to zejména zásluhou mnohdy až nekorektních útoků mladých pokrokářů, proti muži, jehož duševní svět zkrátka jen nestačil tempu doby.²³⁹ O významu Jakuba Malého a jeho vlivu na českou kulturu svědčí také

---

²³⁴ Viz F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný*, s. 534 – 536.

²³⁵ L. K. ŽIŽKA, *Paměti a osudy*, s. 437.

²³⁶ A. NOVÁK-J. V. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 498.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ *Ottův slovník naučný*, heslo Jakub Malý.

²³⁹ Malý sám se o konfliktech s Májovci příliš nevyjadřuje. V jeho pamětech je však zřejmá potřeba vysvětlit, některé záležitosti týkající se Havlíčka a Máchy, které dokládají, že spíše než o zásadní odsouzení obou literátů, jednalo se spíše o dílčí kritiku jejich - viz J. MALÝ, *Výbor drobných spisů*, s. 386-391, 413 a další.

fakt, že v roce 1884 stál u zrodu *Ottova slovníku naučného*, k jehož vydání by bez jeho iniciativy zřejmě ani nedošlo.²⁴⁰

První svazky *Slovníku naučného* byly tištěny v Knížecí arcibiskupské tiskárně firmy Rohlíček a Sievers, roku 1863 zakládá Kober svojí Národní kněhtěškárnu, což „*mělo pro redakci nemalou výhodu, že mohla být s tiskárnou v jednom domě,*“²⁴¹ která vybavena nejmodernější tiskařskou technikou, byla pravděpodobně založena zejména pro vydávání slovníku. Problémy, které redakce řešila v roce 1860, se však neustále vracely. V průběhu celého podniku se vydavatel potýkal zejména s množstvím materiálu, které naprosto znemožňovalo udržet dílo v určeném rozsahu. Redakce určila každému z autorů přesný rozsah jeho článku, nadšení příspěvovatelé se však velmi často tímto omezením neřídili, čímž nastávalo pro redakci dilema, jak s takovým příspěvkem naložit. Tam, kde se redakce cítila kompetentní, rozsah článku redukovala, často se však stalo, že si na takové úpravy její členové netroufali a někdy autor sám jakékoliv úpravy vysloveně zakázal. Takové články šly pak do tisku v plném rozsahu, což vedlo zejména k finančnímu zatížení jejich vydavatele; sešity byly většinou již předplaceny. Opět začalo docházet k prodlevám ve vycházení, pokulhávala také jazyková redakce příspěvků. Kobra, zdá se, však tyto potíže, zejména finanční (*Slovník naučný* byl ještě za jeho života podnikem těžce ztrátovým) neodradily, všemožně se staral o dobré podmínky pro členy redakce i o dílo samotné.²⁴² I s jeho přispěním nadále vycházelo dílo velké kvality, kde „*o lehkovážném šlendriánu, jehož známky tak mnohá podobná díla na svém čele nesou, nebylo v redakci Slovníka naučného ani stopy.*“²⁴³

„*Ale osudný rok 1866 měl učiniti v tom přítrž. Smrt skvělého nakladatele a nešťastná válka s německými bratry, kterou na delší čas všeliké obchody v naši*

---

²⁴⁰ Viz J. OTTO, *Některé poznámky o vzniku Ottova slovníku naučného a způsobu jeho vydávání, Ottův slovník naučný, sv. 27, Doslov, Praha 1873, s. 542 – 52.*

²⁴¹ F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný, s. 535.*

²⁴² Viz tamtéž, s. 544-545.

²⁴³ J. MALÝ, *Výbor drobných spisů, s. 490.*

vlasti jsou zastaveny, obě tyto okolnosti dotkly se rukou mrazivou Slovníka naučného. Národní kněhtěškárna byla v té době zavřena,²⁴⁴ redakce slovníku rozpuštěna a celý podnik se zdál být ztracený. To, že se tak nestalo, byla zásluha zejména Jakuba Malého, který v redakci neustal a koncem roku 1866 dosáhl opětovného svolání, byť jen velmi omezené redakce (Jakub Malý, jeho pomocník Josef Perwolf a sekretář František Drábek).²⁴⁵ Interval vydávání se změnil důsledkem omezení redakce na třítýdenní. Smrtí I. L. Kobra se celý redakční systém zhroutil, byly zásadním způsobem omezeny mzdy přispěvatelům, redukována redakce byla zcela závislá na dobré vůli zbyvších spolupracovníků. Tím se opět značně opožďuje vydávání, nehledě na to, že „někteří spolupracovníci úmyslně rozprádali své články, vědouce, že nemají ve svém oboru konkurenci“²⁴⁶, čímž opět nabýval rozsah díla. Za těchto podmínek se Slovník naučný dopracoval v roce 1871 k poslednímu písmenu abecedy, poslední díl, včetně první části doplňků, vyšel v roce 1873. Celý podnik byl ukončen roku 1874, kdy vyšel druhý svazek doplňků.²⁴⁷ Roku 1890 pak ještě vychází první svazek doplňku a oprav, který však zůstal osamocen. Vcelku má slovník 12 712 stran a odhadem (nikdy to nikdo nespočítal) asi 80 000 hesel.²⁴⁸

*„Taková byla trnová cesta Slovníka naučného až k jeho ukončení. Neumořitelná a obětavá vytrvalost překonala šťastně všechny překážky, a před námi leží dílo, které co první pokus svého způsobu zasluhuje aspoň uznání. Jest to v každém ohledu dílo národní, snad v jistém smyslu monumentální, neboť i kdyby národ náš, čehož Bůh nedopustí, zmizeti měl z dějiště světa, Slovník naučný bude jedním z posledních pomníků jeho důstojných snah. My tímto připomenutím vykonali jsme povinnost svou.“*²⁴⁹

---

²⁴⁴ Díl sedmý se pak tisknul opět u Rohlíčka a Siverse.

²⁴⁵ Jakou měrou se v tehdejší době na vydávání slovníku podílel Rieger, nám není známo.

²⁴⁶ F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný*, s. 547.

²⁴⁷ Doplňky však zůstaly neúplné, písmena S – Ž nakonec už nevyšla.

²⁴⁸ Viz D. HARTMANOVÁ, *Historie československé encyklopedistiky*, s. 18.

²⁴⁹ J. MALÝ, *Výbor drobných spisů*, s. 493.

III. 3. *Názorný atlas a Malý slovník naučný*

V roce 1863 začal Koberův závod tisknout *Názorný atlas ku Slovníku naučnému*. Důvodem vydávání tohoto nadprůměrně zpracovaného díla²⁵⁰ bylo vyslyšení “úsilného přání přátel Slovníku naučného, abychom k Slovníku naučnému přidali dílo názorné, které by všeliké předměty, o nichž řeč je v Slovníku naučném, ve zdařilých obrazech zrakům čtenářovým ukazovalo a tím mu jasněji vyložilo, co pouhým slovem jasně vyložiti nesnadné, často i nemožné bývá.”²⁵¹ Jako redaktori jsou uvedeni František Ladislav Rieger a Václav Zelený. *Názorný atlas*, vydávaný v podlouhlém formátu,²⁵² vycházel sešitově a celek tvoří 5 dílů obrazového materiálu s výkladem, pod tematickými názvy *Výtvarné umění, Národ- a dějepis, Válečnictví polné a vojenství, Průmysl a Matematika a vědy přírodní*. Část výkladová vychází ke každému dílu ve zvláštním svazku, mají stejnou úpravu a formát jako *Slovník naučný*, na který navazují i obsahově – údaje uvedené v příslušných heslech vynechávají. Jako autoři výkladů jsou uvedeni: J. B. Müller, J. Malý, E. Mirohorský, M. Tyrš, K. Procházka, J. V. Jahn, M. Pokorný, F. Špatný, J. B. Lahm, J. Siblík, J. Klika, G. Gruss a B. Bečka. Poslední díl vychází v roce 1882.

V desátém dílu *Slovníku naučného* nacházíme také oznámení o vydávání *Malého slovníku naučného*. Opět se jedná o iniciativu Jakuba Malého, jak svědčí smlouva z 23. května 1873 mezi Jakubem Malým jako redaktorem a Karlem Bohušem Koberem jako zástupcem firmy I. L. Kober. Malý zde sděluje, že již roku 1872 započal s přípravami tohoto podniku a zavazuje se, že zajistí, aby do konce června 1873 mohly vycházet první sešity. Slovník měl vycházet měsíčně

---

²⁵⁰ Jehož krásně vyvedené obrázky se dnes někteří špatní antikváři neštítí z knihy vyjmout, do pasparty uložit a prodejem jejich sobě mrzký peníz přivydělat.

²⁵¹ *Názorný atlas ku slovníku naučnému*, Praha 1863, s. 14.

²⁵² Formátem i zpracováním je zřejmé, že inspirací k *Atlasu* byly Mikovcovy *Starožitnosti a Památky země České*, vydané o tři léta dříve.

v sešitech po čtyřech arších formátu německého *Mayer's Handlexikonu*. Za sešit mělo být redaktorovi vyplaceno 180 zl., ovšem jen v případě, že dílo bude dobře a hojně přijato čtenáři.²⁵³ Ještě v témže roce byl učiněn dodatek, který určuje, že plný honorář dostane autor pouze v případě, že si slovník získá 2 000 odběratelů, jinak se honorář snižuje na 140 zl.²⁵⁴ O tom, že počet odběratelů nebyl nikterak valný, svědčí další dodatek této smlouvy, z roku 1878, kde se honorář snižuje na 50 zl.,²⁵⁵ dalším dodatkem z téhož roku se honorář snižuje na 50 zl.²⁵⁶ *Stručný slovník naučný*, jehož původní název *Malý slovník naučný* zůstal v podtitulu, byl již čistě Malého prací, v redakci mimo něj již nenajdeme nikoho.

Věru, má-li naše země svého Diderota, je jím bezesporu právě Jakub Malý. První díl této zkrácené verze *Slovníku naučného* vyšel v roce 1874, vydávání bylo ukončeno 9. dílem v roce 1885. *Stručný slovník naučný* byl v podstatě výtahem *Slovníku naučného* určeným pro co nejširší veřejnost, čemuž byla také uzpůsobena jeho cena, která činila 56 kr. za jeden sešit.

III. 4. Slovník naučný a česká společnost

O významu vydání *Slovníku naučného* pro českou společnost druhé poloviny 19. století nemůže být pochyb. Zájem o encyklopedická díla v nové, průmyslové společnosti, je charakteristický pro většinou evropských národů. Soudobá společnost si již uvědomuje, že aby stačila stále se zrychlující době, je nutné sledovat věci minulé i současné ve všech oblastech lidského poznání. Encyklopedické dílo se pro průmyslovou společnost stává symbolem odtržení od doby feudální. Pro společnost českou znamená tak ukončení formování

---

²⁵³ Viz LA PNP, Kober-Salač, Nakladatelská smlouva mezi Jakubem Malým a firmou I. L. Kober, Praha, 23. ledna 1873.

²⁵⁴ Viz tamtéž, Dodatek z 1. června 1873.

²⁵⁵ Viz tamtéž, Dodatek z 13. června 1878.

²⁵⁶ Viz tamtéž, Dodatek z 18. července 1878.

vlastní státnosti, je důkazem, že v českých zemích existuje taková úroveň vědy a vzdělání, která podobný projekt umožňuje. Význam, jaký vlastní encyklopedie pro českou společnost má, vyjádřil v roce 1852 František Palacký, který ji považoval za „*životní otázku českého národa*.“²⁵⁷ Tuto otázku zodpověděl právě *Slovník naučný*, jímž česká společnost získala dílo rovnocenné encyklopediím jiných národů. Za významný přínos díla byl později označován i fakt, že jím bylo dovršeno mnohaleté jazykové úsilí obrozenecké doby, které toužilo po moderním českém odborném názvosloví.²⁵⁸

Česká společnost (a nejen ona) přijala *Slovník naučný* s velkým ohlasem, ba až s nadšením.²⁵⁹ Výrazný podíl na tomto úspěchu má jistě i jeho silně slovanský charakter, který neměl u jiných slovanských národů obdobu. „*Jednu však bude míti přednost přede všemi jinými encyklopediemi, že ve věcech slovanských bude jediným spolehlivým pramenem, neboť zajisté – ať pomlčíme o jinojazyčným, kterým Slovanstvo jest světem neznámým – žádná jiná slovanská encyklopedie nevšimá si této částky etnografie a dějinstva v té míře a tak důkladně jako náš Slovník naučný*.“²⁶⁰ Tyto slova potvrzuje i skutečnost, že mnoho statí bylo, přeloženo do slovanských i neslovanských jazyků, vydáváno samostatně. Stať *Jihoslované* byla přeložena do chorvatštiny a sloužila jako učebnice, *Zapova Praha* vyšla přeložená do němčiny, lublaňská Matice vydávala slovníkové statí jako antologii.²⁶¹ Obsáhlou stať *Polsko* hodnotil polský tisk takto: „*Vydavatelé Slovníku naučného věnovali dějinám a literatuře naší několik obšírnějších pojednání tak pečlivě vypracovaných, že by mohla*

---

²⁵⁷ R. DVORÁK, *Snahy Františka Palackého*, s. 361.

²⁵⁸ Viz D. HARTMANOVÁ, *Historie československé encyklopedistiky*, s. 18.

²⁵⁹ F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný*, s. 546. Pravda, zde o nadšení mluví sami její tvůrci, množství abonentů jim však dává za pravdu. O nadšení, které toto dílo vzbuzovalo na českém venkově, hovoří i ručně psaná zpráva vlepená v 10. svazku *Slovníku naučného* fondu Městské knihovny v Poličce, ve kterém neznámý pisatel sděluje, že „*S radostí Vám oznamuji, že další díl Slovníka naučného již byl doručen a jest k nahlédnutí v čítárně Měšťanské besedy*.“

²⁶⁰ Tamtéž, s. 547 – 548.

²⁶¹ Viz tamtéž, s. 546.

tvoriti celek o sobě. Vskutku je nám se diviti, s jakou Čechové se zabývají svými pobratinci Slovany.“²⁶²

Význam *Slovníku naučného*, jež můžeme ocenit i dnes, tkví také v důkladném bibliografickém materiálu uvnitř hesel. Citace jsou hodně časté, většinou přímo v textu, tištěny odlišným písmem. Jsou uváděny hlavně tituly knih, časopisů nebo i jednotlivých článků, převážně českých a německých, většinou novějšího data.

Slovník naučný se neseťkal všude s nadšením. Již od prvního dílu se potýkal s kritikou katolického duchovenstva, které těžce neslo, že slovník nezaujímá katolické hledisko a některého jeho články se neshodují s učením církve, nespokojenost byla také s částmi dotýkajícími se církve samotné a zejména vládl odpor k popisování záležitostí protestantských.²⁶³ Četným útokům musela se pak redakce veřejně často bránit, zdůrazňována byla nutnost objektivity díla; autoři církevní představitele ujišťovali, že „*nebylo redakci nic vzdálenějšího, nežli směr církvi nepřátelský.*“²⁶⁴ Záležitost se posléze vyřešila smírně, a „*hořkost tím nezaslouženým odporem při redakci žádné trvalé stopy nemá.*“²⁶⁵

Další „*protivenství, jakého zakoušeti bylo Slovníku naučnému z jiné strany a které nevycházelo ze žádného nedorozumění*“²⁶⁶ pocházelo z tábora mladočeské strany. Otázkou však zůstává, nakolik se jednalo o konflikt se *Slovníkem naučným* a nakolik se zde projevoval antagonismus vůči jejímu redaktorovi Malému. Nejvíce Malého pobouřil posudek v literární příloze *Národních listů*, který se obsáhle, a nutno říci, že velmi věcně, vyjadřuje ke kvalitě jednotlivých článků, zejména pak k faktografickým a gramatickým chybám. „*Kdybychom však přece měli z jednotlivých úsudků poslední svůj soud o Naučném slovníku podati, přirovnali bychom jej k mosaice, složené z kamenů,*

---

²⁶² Citováno dle téhož.

²⁶³ Viz J. MALÝ, *Výbor drobných spisů*, s. 492.

²⁶⁴ F. L. RIEGER-J. MALÝ, *Slovník naučný*, s. 545.

²⁶⁵ J. MALÝ, *Výbor drobných spisů*, s. 492.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 493.

*přirozenou hodnotou a uměleckou přípravou mezi sebou velmi rozdílných. Dosti tu vzácných drahokamů a mistrovsky hlazených, a dosti tu vyvětralého pískovce.*²⁶⁷ Tento článek dokonce vyvolal v zapáleném reaktoru Malém potřebu vydat na něj zvláštní reakci formou přílohy ke čtvrtému dílu *Slovníku*²⁶⁸, z dnešního pohledu poměrně zbytečné. Jeho pobouření bylo ovšem pochopitelné, autor skutečně, byť velice kulantně, na Malého redakci útočí. *Národní listy* se pak o *Slovníku naučném* nelichotivě vyjadřují ještě několikrát, většinou je však patrná snaha mladých intelektuálů pobořit alespoň trochu pomník „staročeské“ důstojnosti.²⁶⁹

Vydání *Slovníku naučného* v Kobrově podniku tvoří významný předěl v dějinách českého nakladatelského a knihkupeckého podnikání. Nakladatel zde není jen pasivním pozorovatelem dějin, projekt *Slovníku* vytvořil příklad zapojení vydavatele do struktury české společnosti a určil tak jeho významnější roli a místo v kulturním a politickém životě než doposud. Ignác Leopold Kober byl v tomto prvním pionýrem.

Závěr

---

²⁶⁷ Posudek *Slovníku Naučného*, s. 232.

²⁶⁸ Viz J. MALÝ, *Slovník naučný, sv. IV, Slovník naučný, jeho způsob a postup*, Praha 1865, s. nestránkováno.

²⁶⁹ Viz např. V. HÁLEK, *O slovníku naučném*, *Národní listy*, 12. květen 1872, Praha.

Hrob Ignáce Leopolda Kobra v Hostinném již dnes neexistuje, stejně jako hroby ostatních členů jeho rodu.²⁷⁰ Nakladatel má však náhrobek jiný, zůstane po něm jeho dílo a stopa, kterou zanechá v myšlení jeho čtenářů, přestože jim jméno na tomto náhrobku již většinou nic neříká.

Ignác Leopold Kober byl bezesporu nejvýznamnějším českým nakladatelem své doby a průkopníkem vydavatelských aktivit v českých zemích. Jeho osobnost byla pro rozvoj českého knižního podnikání klíčová zejména díky skutečnosti, že jako první český nakladatel skloubil potřeby literatury s potřebami jejich čtenářů. Při ohlédnutí za produkcí Kobrova nakladatelství v letech 1857-1866 a šíři jejího spektra můžeme směle tvrdit, že jako první český nakladatel nebyl nakladatelem omezeného směru; jeho podnik se snaží o univerzální pojetí knižního trhu, jehož základním cílem je snaha o všeobecné duchovní povznesení obyvatelstva všech vrstev, spojená s dobrým finančním profitem. Právě skutečnost, že Kober nebyl „pouze“ idealista a teoretik české vzdělanosti, ale také zručný obchodník a praktický organizátor, z něj dělá skutečně prvního českého moderního nakladatele, který „*razil cestu Ottovi, Grégrovi, Šimáčkovi, Vilímkovi, Urbánkovi i všem pozdějším nakladatelům, kteří se na jeho příkladě učili.*“²⁷¹ Při hodnocení jeho osobnosti můžeme směle říci, že Ignác Leopold Kober svým dílem dovršil dílo doby staré, aby tak položil základ době nové.

---

²⁷⁰ Viz L. K. ŽIŽKA, Paměti a osudy, s. 125-126.

²⁷¹ L. K. ŽIŽKA, *Kolem jubilejní šedesátky*, Kniha a národ. Zvláštní číslo časopisu Knihupec a nakladatel, Praha 1939, s. 42.

Prameny a literatura

Archivní prameny

LA PNP Staré Hrady, Kober – Salač, fond nakladatelství

LA PNP Staré Hrady, Leoš Karel Žižka, osobní fond

LA PNP Staré Hrady, Fratišek Augustýn Urbánek a synové, fond nakladatelství

LA PNP Staré Hrady, Arne Novák, osobní fond

Periodika

Národní listy, 1861 – 1866, 1875, 1876

Národ, 1863 – 1865

Knihkupec a nakladatel, 1939 – 1941.

Encyklopedie

Knihopisný slovník československý, Praha 1865.

Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce, Praha 1985 - 2000.

Ottův slovník naučný, Praha 1888 – 1909.

Slovník naučný, Praha 1860 – 1874.

Ottův slovník naučný, internetová verze - www.encyklopedie.slovníky.cz

Slovník českých nakladatelství 1849 – 1949 – www.slovník-nakladatelství.cz

Katalogy a databáze

Katalog kněh, hudebnin a děl uměleckých, vydaných nákladem knihkupectví I.L. Kober, Praha 1874.

Seznam všech roku 1863 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyce českém, polském, slovenském, rusínském a srbském. Praha 1864.

Seznam všech roku 1864 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyce českém, polském, slovenském, rusínském a srbském. Praha 1865.

Seznam všech roku 1865 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyce československém. Vídeň 1866.

Seznam všech roku 1866 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyce československém. Vídeň 1867.

Seznam knih vydaných nákladem knihkupectví I. L. Kobra, Praha 1895.

Seznam knih nakladatelství I. L. Kobra, Praha 1898.

Online katalog Národní knihovny ČR – www.sigma.nkp.cz

Česká národní bibliografie - www.sigma.nkp.cz

Souborný katalog ČR – Seriály - www.sigma.nkp.cz

Hauptkatalog der Österreichischen Nationalbibliothek 1501 – 1929 -
www.onb.ac.at

Literatura

BARTÁK, Jan, *Z dějin polygrafie : tisk novin a časopisů v průběhu staletí*, Praha 2004.

BASS Eduard, *Oba Kobrové*, Knihkupec a nakladatel 46, 1940..

BOHATCOVÁ, Miriam. a kol., *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990.

DOLENSKÝ, Antonín (ed.), *Kněžní kultura doby staré i nové : příručka pro výstavy mezinárodního sjezdu knihovníků a přátel knihy*, Praha 1926.

DVOŘÁK, Rudolf, *Snahy Františka Palackého o vydání české encyklopedie*, in: *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého*, Praha 1898.

HARTMANOVÁ, Dana, *Historie československé encyklopedistiky do roku 1945*, *Knihovnická revue*, 1, Praha 2000, s. 14 - 21.

HERRMANN, Ignát, *Když si náš dědeček babičku bral... : několik stránek z rodinné kroniky*, Praha, 1921.

HOVORKA, Josef Miroslav , *Dějiny gremia knihkupců a nakladatelů*, Praha, 1921.

CHVÁLA, Alois, *Knihy o knize*, Praha, 1940.

JIROUŠEK, Bohumil, *Antonín Rezek*, České Budějovice 2002.

JIROUŠEK, Bohumil, *Zapova Česko-Moravská kronika a koncepce českých dějin*, *Estetika* 38, 2002, č. 2-4, s. 418-435.

KNEIDL, Pavel, *Z historie evropské knihy : po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha 1989.

LEHÁR, Jan a kol., *Česká literatura od počátků k dnešku*, s. 263.

Málek, Rudolf - Petrtýl, Miroslav, *Knihy a Pražané. Pět set let knižní kultury v Praze*, Praha 1964.

MALÝ, Jakub, *Výbor drobných spisů Jakuba Malého*, I-III, Praha 1874-77.

MIKOTA, Václav (ed.), *Kniha a národ 1879-1939*. Zvláštní číslo časopisu *Knihkupec a nakladatel*, Praha 1939.

NIEDERMEYER, Stephan, *Geheime Verschwörung mit Königsmord. Ein Kriminalfall aus dem alten Wien*, in: M.HETTLING, U. SCHIRMER, S. SCHÖLT (edd.), *Figuren und strukturen, Historische Essays für Hartmut Zwahr zum 65. Geburtstag*, Mnichov 2002.

NOSOVSÝ, Karel, *Knihopisná nauka a vývoj knihkupectví československého*, Praha, 1927.

NOVÁK, Arne, *Ignác Leopold Kober, český knihkupec a nakladatel*, Praha 1928.

NOVÁK, Arne - NOVÁK, Jan Václav, *Přehledné dějiny literatury české*, Brno 1995.

NOVOTNÝ, Jan. *Václav Matěj Kramerius*, Praha 1973.

OTTO, Jan, *Některé poznámky o vzniku Ottova slovníku naučného a způsobu jeho vydávání, Ottův slovník naučný, sv. 27*, Praha 1873.

PAVLÁT, Leo, *Tajemství knihy*, Praha 1988.

PEŠEK, Jan, *Z galerie českých nakladatelů*, *Literární rozhledy* 9, 1926, s. 359 – 362.

BASS Eduard, *Oba Kobrové*, *Knihkupec a nakladatel* 46, 1940.

PISTORIUS, Vladimír, *Jak se dělá kniha. Příručka pro nakladatele*, Praha-Litomyšl 2003.

PILZ, Josef, *Národní* 9, Praha 1961.

RIEGER, František Ladislav - MALÝ, Jakub, *Slovník naučný, sv. 10, Doslov*, Praha 1873, s. 542 – 52.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie a kol. (edd.), *Božena Němcová. Korespondence III –IV. (1857 – 1862)*, Praha 2006 - 2007.

SAK, Robert, *Rieger, konzervativec nebo liberál?*, Praha 2003.

- SAK, Robert, *"Život na vidrholci". Příběh Bedřicha Fučíka*, Praha-Litomyšl 2004.
- SEIFERT, Jaroslav, *Všecky krásy světa*, Praha 1993.
- ŠIMEČEK, Zdeněk, *Geschichte des Buchhandlung in Tschechien und der Slowakei*, Wiesbaden, 2002.
- ŠTORCH-MARIEN, Otakar, *Paměti nakladatele Aventina I-III*, Praha, 1992-1993.
- ŠVEHLA, Jaroslav, *Jan Otto. Kus historie české knihy*, Jinočany 2002.
- SVĚTLÁ, Karolína, *Z literárního soukromí I-II*, Praha 1959.
- TIEFTRUNK, Karel, *Dějiny matice české*, Praha 1881
- TOBOLKA, Zdeněk Václav, *Knihy : její vznik, vývoj a rozbor*, Praha 1950.
- URBAN, Otto, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.
- VLČEK, Jaroslav, *Dějiny české literatury II*, Praha 1952.
- VOIT, Petr, *Encyklopedie knihy – knihtisk a příbuzné obory v 15. až 19. století*, Praha 2007.
- Volf Josef, *Dějiny českého knihtisku do r. 1848*, Praha 1926.
- ZACH, Aleš, *Stopami pražských nakladatelských domů : procházka mizející paměti českých kulturních dějin*, Praha 1996.
- ŽIŽKA, Leoš Karel, *Paměti a osudy. Knihkupecké vzpomínky na léta 1871 1884*, Praha 1999.
- ŽIŽKA, Leoš, Karel, *Průprava k praxi knihkupecké*, Praha 1926.
- ŽIŽKA, Leoš, Karel, *Josef Salač, jubilant – k výročí jeho 75. narozeninám*, Československý knihkupec 41, 1933, s. 41-42.

Knihy z produkce nakladatelství I. L. Kober

BALDA, Josef, *Základové technologie*, Praha 1862.

HUGO, Victor, *Bídníci. Část první, Fantina*, Praha 1863.

JANKE, František Josef, *Byl v Paříži. Fraška v 1 jednání*, Praha 1866.

KOŘÁN, Josef Jan, *Statistický přehled veškerých států na zemi koncem roku 1865*, Praha 1866.

KRASZEWSKI, Józef Ignacy, *Ďábel : pověst z časův Stanislava Augusta. Díl první*, Praha 1863.

KREJČ, Emanuel, *Elementární mluvnice jazyka francouzského*, Praha 1863.

KVĚT, František Boleslav, *Staročeská mluvnice*, Praha 1860.

LAMBL, Jan Babtista, *Nauka o plemenitbě, chovu a krmení bravu vepřového a kterak možná vychovati z našich vepřů pomocí plemen anglických směsenice největší plodnosti a tučnivosti*, Praha 1864.

MACAULAY, Thomas Babington, *Dějiny anglické. Díl první*, Praha 1862.

MÁCHA, Karel Hynek, *Spisy Karla Hynka Máchy*, Praha 1862.

MIKOVEC, Ferdinand Břetislav, *Starožitnosti a Památky země České*, Praha 1860.

Obecný zákon trestní daný dne 27. května 1852, s dodatkem daným dne 17. prosince 1862 ; Zákon o lichvě a řád tiskový, kromě všech jiných zákonů a nařízení sem náležitých, Praha 1863.

Názorný atlas k "Slovníku naučnému" (obrazová část) . Část druhá, Národovědění a dějepis, Praha 1865 – 1866.

PALACKÝ, František, *Idea státu Rakouského*, Praha 1865.

PFLERGER MORAVSKÝ, Gustav, *Z malého světa. I*, Praha 1864.

Pobožnost jinocha studujícího, Praha 1863.

PRESCOTT, William Hickling, *Dějiny panování Filipa II., krále španělského. Díl první*, Praha 1866.

PROSCHKO, Franz Isidor, *Der Jesuit : Histor. Roman aus dem Schwedenkriege in 2 Bänden*, Praha 1857.

RANK, Josef, *Kapesní slovník novinářský v němž se nacházejí zvláště slova z cizích jazykův*, 1862.

SCHÖDLER, Friedrich Karl Ludwig, *Schoedlerova Kniha přírody : obsahující veškeré nauky přírodní, zejména fysiku, astronomii, chemii, mineralogii, geologii, botaniku, fyziologii a zoologii : věnována všem přátelům přírodopytu. Díl první, Fysiku, astronomii a chemii*, Praha 1865.

STANĚK, Ivan Bohdan, *Chemie všeobecná. Díl I., O nekovech*, Praha 1858.

STORCH, Ludwig, *Der Freiknecht : Historischer Roman*, Tábor 1851.

ŠANDA, František, *Měřictví a rejsování. Část první, Rejsování měřických tvarův v ploše a měření v jednom rozměru*, Praha 1859.

SVĚTLÁ, Karolina, *První Češka*, Praha 1861.

ŠPATNÝ, Tomáš, *Zelinářství*, Praha 1865.

ŠVARCER, Augustin, *Počátkové mechaniky a strojnictví spořádal podle nejnovějších anglických spisů*, Praha 1862.

ŠTULC, Václav Svatopluk, *Cesty milosti Boží. (Sv. 1) / Povídky od Václava Štulce*, Praha 1860.

TYL, Josef Kajetán, *Drobnější povídky prostonárodní, báchorky a básně*, Praha 1859.

TYL, Josef Kajetán, *Pout' českých umělců*, Praha 1857.

UHER, František, *Nový živnostenský řád a jak se mu má rozuměti*, Praha 1864

WACHSMANN, Carl Adolf von, *Egeria : Alles ist Melich*, Tábor 1853.

ZAP, Karel Vladislav, *Česko-moravská kronika. Kniha první*, Praha 1862.

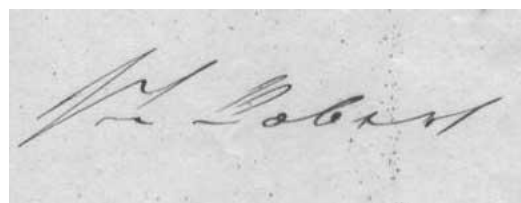
Seznam obrazových příloh

1. Ignác Leopold Kober (1864)
2. Podpis I. L. Kobera (1857)
3. Nakladatel I. L. Kober. Kresba (1860)
4. Karel Bohuš Kober (1865)
5. Obálka nakladatelství I. L. Kober (1873)
6. Pozvánka k odebrání *Starožitností*
7. Vilém Kandler – Staré zámky v Berouně
8. Nakladatelská smlouva s F. L. Riegrem o *Slovníku naučném* (1865)
9. Nakladatelský leták *Národ*

Obrazové přílohy

1. Ignác Leopold Kober (1864)

2. Podpis I. L. Kobra (1857)

3. Viktor Barvitijs

Nakladatel I. L. Kober. Kresba (1860)

4. Karel Bohuš Kober (1865)

5. Obálka nakladatelství I. L. Kober (1873)

Mezi smluvním knihkupcem p. J. L. Kobera a p. Františkem Lad. Riegerem doštoru veškerých práv, byla miže psaná dne a roku následující smlouva:

1. Pan J. L. Kober a p. Fr. Lad. Rieger zavazují se jeden druhému vzájemně o vydání „Naučného Slovníka“ v české řeči se přičiníti; a sice uvolňuje p. J. L. Kober na vydání tohoto slovníka náklad všech, p. Fr. Rieger pak o literární práci s touto silou se postarati a ji redigovati.
2. Aleš Dlo má mít co do hlavní věci, způsob, obsah a rozsáhlost menšího slovníka Brockhausova, totiž že se vícem českým, slovanickým, rakouským a uherským, jakž nám bližším, větší rozsah dání má ze to zas články německých záležitostí se týkající, pro české občanstvo méně důležitě zkrátiti a vypustiti se mohou. Posím je redakci vůbec volno články a do počtu obsahů a rozsáhlosti svého uznání a potud ráda českého upořádati. Redakci však bude s touto kládat aby všechny články v otázkách politických, sociálních a vědeckých zejména užíval v porazě vážné a objektivní a je potud místa strany by c. s. záhonim a listku snad za obrovna uznání byla na žádost nakladatele buď vypuštěn, změniti nebo změnit dání.
3. Vdávalelstvo che aby toto slovník v porovnání s Brockhausovm menším slovníkem, který jn 200 archív obsahuje, po buď toho žádanci úplnější podání článkův české - rakousko - slovanických vyhledává zvětšeno býti mohlo, aniž by třeba bylo útrasti a důkladnosti jiných článkův uhlížiti. Proti má ale šlo obstarovati 200 - 250 archív čistěných velkého obsahu. Formát a papír má býti jako na časopise Škola a život. List se má štít ve dvou sloupcích a za hlavní písma sloužiti petit.
4. Nakladatel zavazuje se platit za každý arch čistěný o 16 stranách a po alého vydání, honorar a sice za původní články po 20 1/2 flm a za přeložení po 12 1/2 za čistěný arch. Jestli pak v článku slovanických nakladateli hned s předem rozpráviti nelze potud json původní, vyvolané nebo přeložené, a jak velká příčinou zaslouha spisovatele a

8. Nakladatelská smlouva s F. L. Riegreem o Slovníku naučném (1865)

Od 15. prosince 1865 vychází nákladem kněhkupectví:
I. L. KOBER v Praze politický denník:

„NÁROD.“

Redaktor: VILÉM KIEŠNEROER.

List tento, který přední mužové naši Palacký, Rieger, Brauner a j. uznávají za svůj orgán, brání pevně práva historická zemí koruny České na základě diplomu, vydaného dne 20. října 1860. Rovné právo všech národů v říši Rakouské obývajících, samozpráva zemí a obcí jsou hlavními jeho zásadami. Aby pak národ náš brzo dospěl tam, by se mohl zpravovati sám a aby schopnost tu potždy v stejné síle zachoval, třeba nám opravdové svobody tisku a práva společovacího; třeba soudů porotních, které cit právní v lidu budí a lid samý k úplnému vědomí své důstojnosti vedou. — V boji tom za práva naše přihlíží „NÁROD“ k tomu, aby úsilné péče o dobro vlasti naší súčastnily se všechny třídy národu našeho, pevně jsa přesvědčen, že jen spojenými silami všech nás žádoucího cíle dosáti lze. Pfirozených privilejí list tento nezná, ale rád postoupí čestnějšího místa tomu, kdo sobě více zásluh dobyt. — Co ohlas tužeb národa českoslovanského bude státi „NÁROD“ stejnou láskou ke všem sbratřeným kmenům slovanským; bude však zároveň hleděti k tomu, aby jako doposud jen svým životem a svou silou a národností lid náš prospíval.

U věcech náboženských hájí „NÁROD“ úplné svobody všem vyznáním. Nedotikaje se nikterak článků věroučných bude vždy pevně státi při zřízení synodálním jsa veden tím přesvědčením, že se tím dostane nového života veškerým údům církve.

Rovněž bedlivě, jako snah politických a národních, všímá si „NÁROD“ všech plodů literárních, dáváje o důležitějších spisech zevrubnější úvahy; jakož i záležitostí hmotných, snaže se napomáhati k zakládání a zvelebování spolků a škol hospodářských, výstav, záložn, spořitelen a vůbec všeho, co směřuje ku povznesení blahobytu v národě našem.

Politický denník „Národ“ vydává se, počínaje ode dne 15. prosince každodenně o velkém arbu, v pondělí o půl arbu, o 7¹/₂ hodině ranní v nřepřané administraci, jakož i ve filiálkách oznámených v prvním čísle „Národu“. Předplácí se

pro Prahu:		po poště:	
měsíčně	zl. 1.	měsíčně	zl. 1. 45 kr.
čtvrtletně	„ 3.	čtvrtletně	„ 4. 80 „
poleletně	„ 6.	poleletně	„ 8. 50 „

Za doručení do domu v Praze platí se měsíčně zvlášť 12 kr. Penize předplatné buďtež zasílány vždy v listech frankovaných.

Za oznámení čili inseraty platí se za prostoru každého řádku drobného tisku (petitového) při vytištění prvním 4¹/₂ kr., při druhém 4 kr., za každý další otisk 3 kr. mimo poplatky kolkovní. Oznámení stáležší, vypínající nejméně šestinu stránky tisku, přijímají se v ceně ještě levnější. Překlad z cizích jazyků opatří administrace bezplatně.

Administrace denníku „NÁROD“
v Praze v č. 1869/II. blíže letěšovského mostu.

Národní knihkterzna. I. L. Kober v Praze. 1866.